

Komparace přístupů k řešení sociální exkluze ve městech Přerov a Vsetín

Bc. Dominika Jarošová

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta managementu a ekonomiky

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta managementu a ekonomiky
Ústav regionálního rozvoje, veřejné správy a práva
akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Dominika Jarošová**
Osobní číslo: **M110109**
Studijní program: **N6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Veřejná správa a regionální rozvoj**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Komparace přístupů k řešení sociální exkluze
ve městech Přerov a Vsetín**

Zásady pro vypracování:

Úvod

I. Teoretická část

- Představte teoretické přístupy ke studiu, vymezení, příčinám vzniku a možnostech řešení sociální exkluze.
- Popište současný stav politiky a nástrojů pro řešení sociální exkluze v České republice.

II. Praktická část

- Zezeberte příčiny, vývoj a důsledky sociální exkluze ve městech Přerov a Vsetín.
- Vyhodnoťte a porovnejte přístupy k řešení sociální exkluze ve městech Přerov a Vsetín.
- Navrhněte soubor opatření a projektů vedoucích k omezení sociální exkluze ve městech Přerov a Vsetín.

Závěr

Rozsah diplomové práce: cca 70
Rozsah příloh:
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

MAREŠ, Petr, Miroslava RÁKOCZYOVÁ a Tomáš SIROVÁTKA. Sociální vyloučení a sociální začleňování v České republice jako veřejně politická agenda. 1. vyd. Praha: CESES UK FSV, 2006, 79 s. ISBN 80-254-5032-5.
NAVRÁTIL, Pavel. Romové v české společnosti. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, 223 s. ISBN 80-7178-741-8.
PETRÁŠ, René, Helena PETRŮV a Herold Christian SCHEU. Menšiny a právo v České republice. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2009, 507 s. ISBN 978-80-87284-00-1.
SIROVÁTKA, Tomáš. Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004, 240 s. ISBN 80-210-3455-6.

Vedoucí diplomové práce: **RNDr. Pavel Bednář, Ph.D.**
Ústav regionálního rozvoje, veřejné správy a práva
Datum zadání diplomové práce: **3. února 2013**
Termín odevzdání diplomové práce: **2. května 2013**

Ve Zlíně dne 3. února 2013

prof. Dr. Ing. Drahomíra Pavelková
děkanka

RNDr. Oldřich Hájek, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že:

- odevzdáním bakalářské/diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹;
- bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému,
- na mou bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²;
- podle § 60³ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;

¹ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

- (1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.
- (2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.
- (3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

² zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

- (3) Do práva autorského také nezahnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

³ zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

- (1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

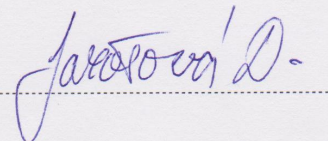
- podle § 60⁴ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že:

- jsem bakalářskou/diplomovou práci zpracoval/a samostatně a použité informační zdroje jsem citoval/a;
- odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Ve Zlíně

30.4.2013

⁴ zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

- (2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.
- (3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část se zabývá vymezením sociální exkluze, tedy jejím vývojem a popisem jednotlivých dimenzí, stanovením příčin jejího vzniku prostřednictvím charakteristik vybraných skupin jí ohrožených, hrozeb s ní souvisejících i možnostmi řešení. Nabízí rovněž pohled na přístup k této problematice ze strany Evropské unie a České republiky. Praktická část se věnuje sociální exkluzi ve městech Přerov a Vsetín. Vyobrazuje, jakým způsobem tato města přistupují k jejímu řešení a na základě komparace těchto přístupů jsou navrženy možnosti řešení.

Klíčová slova:

Sociální exkluze, Romové, senioři, bezdomovectví, sociálně vyloučená lokalita

ABSTRACT

The master's dissertation is divided into two parts, a theoretical one and a practical one. The theoretical part is focused on the specification of social exclusion, respectively on its development and description of individual dimensions. Further, it is concerned with determination of the causes of creation by means of characteristics of selected groups endangered by it, and threats that relate to it including possibilities of solution. It also offers the attitude towards this issue from a side of the European Union and the Czech Republic. The practical part deals with the social exclusion in the cities of Přerov and Vsetín. It describes by what manner the cities approach its solution. On the base of the approaches comparison, possibilities of solution have been proposed.

Keywords:

Social exclusion, Romani people, seniors, homelessness, socially excluded locality

Na tomto místě bych ráda poděkovala RNDr. Pavlu Bednářovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky a čas, který věnoval vedení této diplomové práce.

Poděkování patří také mé mamince a partnerovi za podporu po celou dobu mého studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 SOCIÁLNÍ EXKLUZE.....	11
1.1 OD CHUDOBY K SOCIÁLNÍ EXKLUZI.....	11
1.2 DIMENZE SOCIÁLNÍ EXKLUZE.....	13
1.3 SKUPINY OHROŽENÉ SOCIÁLNÍ EXKLUZÍ	15
1.4 HROZBY SOCIÁLNÍ EXKLUZE	21
1.4.1 Bydlení a sociálně vyloučené lokality.....	21
1.4.2 Přístup na trh práce	24
1.4.3 Děti a vzdělání	27
1.4.4 Bezpečnost	29
1.5 ROMOVÉ V ČESKÉ REPUBLICĚ.....	31
1.6 MOŽNOSTI ŘEŠENÍ SOCIÁLNÍ EXKLUZE	34
2 SOUČASNÝ STAV POLITIKY A SOCIÁLNÍ EXKLUZE.....	39
2.1 EVROPSKÁ UNIE A SOCIÁLNÍ EXKLUZE	39
2.2 ČESKÁ REPUBLIKA A SOCIÁLNÍ EXKLUZE	40
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	43
3 SOCIÁLNÍ EXKLUZE VE MĚSTECH PŘEROV A VSETÍN	44
3.1 MĚSTO PŘEROV A SOCIÁLNÍ EXKLUZE.....	44
3.2 MĚSTO VSETÍN A SOCIÁLNÍ EXKLUZE	50
4 PŘÍSTUPY K ŘEŠENÍ SOCIÁLNÍ EXKLUZE VE MĚSTECH PŘEROV A VSETÍN.....	54
4.1 PŘÍSTUPY K ŘEŠENÍ SOCIÁLNÍ EXKLUZE VE MĚSTĚ PŘEROV	54
4.2 PŘÍSTUPY K ŘEŠENÍ SOCIÁLNÍ EXKLUZE VE MĚSTĚ VSETÍN	61
4.3 KOMPARACE PŘÍSTUPŮ K ŘEŠENÍ SOCIÁLNÍ EXKLUZE VE MĚSTECH PŘEROV A VSETÍN	66
5 NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ K ŘEŠENÍ SOCIÁLNÍ EXKLUZE VE MĚSTECH PŘEROV A VSETÍN	71
ZÁVĚR	76
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	78
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	87
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	88
SEZNAM TABULEK	89

ÚVOD

V dnešní materialistické době lze nedostatek stěží vyčíslit. Pro každého představuje jinou hodnotu. Jsou však situace, kdy nedostatek nelze spočítat, ale vidět. Kdy ho nelze chytit, ale cítit. Nelze říci, kolik pro mne představuje nedostatek práce, nedostatek přátel, nedostatek informací, nedostatek možností, nedostatek příležitostí. A právě o tom pojednává tato práce – o nedostatku. Sociální exkluze, neboli sociální vyloučení, je nedostatku příčinou i důsledkem. Je hrozbou napříč všemi generacemi a všemi státy. Může znamenat nebezpečí pro každého jednoho, kterého se týká i pro společnost.

Téma sociálního vyloučení mě zaujalo pro svoji trvalou aktuálnost odrážející se v neustálém volání po sociální integraci a soudržnosti, ale i obsáhlost, kdy vyjádřit, koho všeho se týká, je téměř nereálné. Byl by to každý, kdo ztratil zaměstnání, kdo těžce onemocněl, kdo se stal obětí závislosti, kdo patří do skupiny etnicky, nábožensky či jinak vyhraněné. Každý, kdo zestárl, ocitl se bez střechy nad hlavou, ale i každý ten, kdo zažil nebo zažívá něco, s čím si nedokáže poradit.

Tato diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část se zabývá vymezením sociální exkluze jako jevu multidimenzionálního, včetně charakteristiky jednotlivých dimenzí. Sleduje, jaké jsou příčiny a následky sociální exkluze, přičemž poukazuje na to, jak tenká je hranice mezi tím, co můžeme považovat za příčinu a co za důsledek. Pozornost je věnována sociálně vyloučeným lokalitám, jejichž obývání lze považovat za nejcharakterističtější a nejviditelnější odraz sociálního vyloučení. Dále jsou uvedeny možnosti řešení sociálního vyloučení a pohled na tuto problematiku ze strany Evropské unie a České republiky.

Praktická část se zabývá vymezením současného stavu a přístupů k řešení sociální exkluze ve městech Přerov a Vsetín u vybraných skupin jí ohrožených, a to Romů, seniorů a bezdomovců. Obsahuje charakteristiku uvedených měst včetně popisu současného stavu sociálního vyloučení u zkoumaných skupin. Definuje a znázorňuje sociálně vyloučené lokality zde se nacházející a nahlíží na přístupy, jakými města Přerova a Vsetín bojují proti vzniku a eliminaci dopadů sociální exkluze u Romů, seniorů a bezdomovců. Komparací těchto přístupů jsou následně navržena opatření pro řešení sociálního vyloučení v jednotlivých městech. Nástin možného řešení je naznačen pomocí zpracování projektu na zvýšení zaměstnanosti Romů ve Vsetíně.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNÍ EXKLUZE

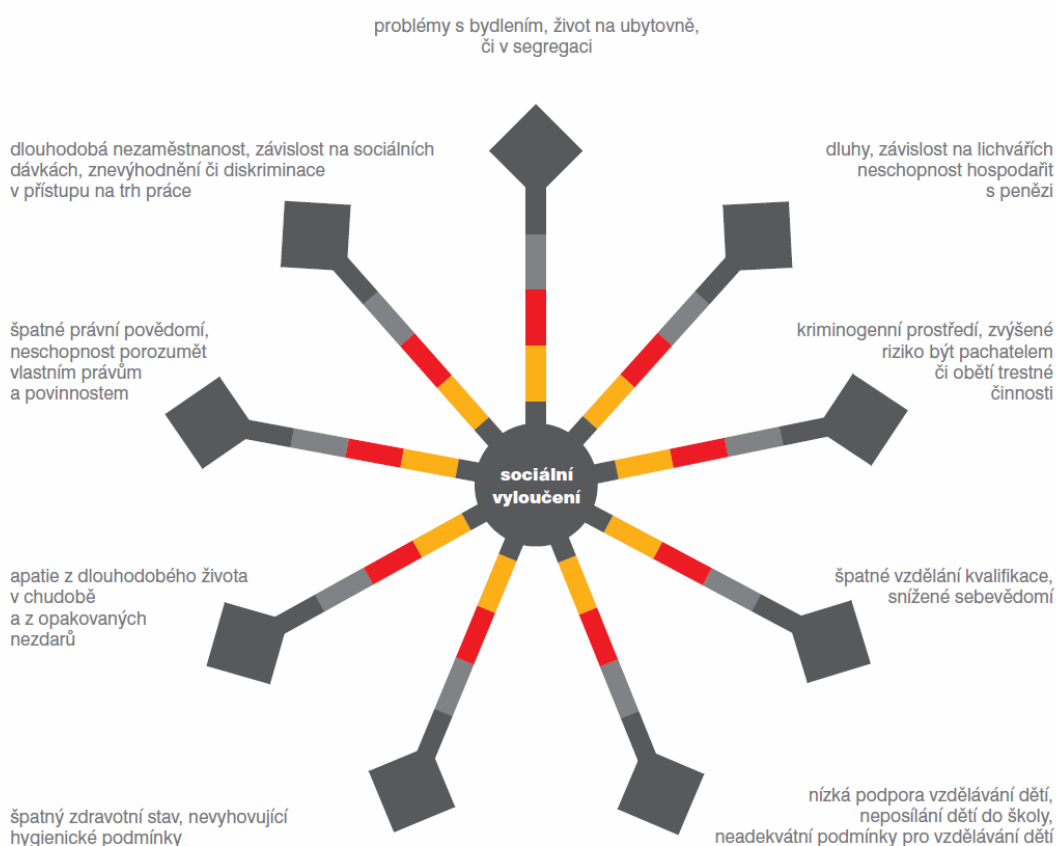
Ačkoliv by se mohlo zdát, že pojem sociální exkluze řadíme mezi pojmy nové, jeho význam kráčí se společností již z dávné historie. V následujícím textu tedy nahlédneme, jak se tento nyní běžně a často používaný termín dostal z Francie do celé Evropy a co všechno může spojení těchto dvou slov obnášet.

1.1 Od chudoby k sociální exkluzi

S pojmem sociální exkluze (neboli sociální vyloučení) se setkáváme v různých formách napříč všemi společnostmi, ať už hovoříme o vyloučení jednotlivce či sociálních kategorií z určitých aktivit, práv, tak i o totálním vyloučení ze společnosti. Již ve středověku spolu s marginalizací, představující odsun osob a skupin na okraj společnosti, sloužila sociální exkluze (vyjadřující odsun mimo ni) jako sankce za přímé narušování či zpochybňování řádu dané kolektivity, ale rovněž se tohoto procesu užívalo jako preventivního opatření proti osobám, u nichž se jevílo podezření, že by svým chováním, jednáním či myšlením mohly narušit řád a identitu společnosti. Neunikli ani ti, kteří se provinili pouze svou odlišností, a to zejména heretici nebo jinověrci. Sociálním vyloučením se člověku upřelo právo někam patřit, být součástí nějakého společenství, a to často znamenalo psychickou i fyzickou likvidaci (Sirovátka et al., 2002, s. 9-12).

V novodobé historii se termínu sociální vyloučení začíná využívat od 70. let dvacátého století, kdy dochází ke změnám podoby západní společnosti. K popisu situace lidí dlouhodobě se nacházejících na okraji moderní společnosti již nestačí označení chudoba, reflektující pouze materiální nedostatek, ale je nutné používat termín vyjadřující i ostatní faktory a jevy související s životem na okraji společnosti. K tomuto účelu nakonec posloužil termín původně používaný ve Francii pro označení osob neparticipujících na systému sociálního zabezpečení a postupně se stal oblíbeným i v ostatních státech Evropy (Brož, Kintlová a Toušek, 2007, s. 6). Jak uvádí Kotýnková (2007, s. 12-13) koncept sociálního vyloučení je v současné době vnímán a používán v mnohem rozmanitějším rozměru nežli omezující se na definici sebe sama chudobou či neúčastí na sociálním zabezpečení, ale vyjadřuje spíše problematiku spravedlnosti a přístupu k právům, kdy k sociální exkluzi dochází na základě omezeného přístupu ke zdrojům, které má společnost k dispozici (vzdělání, práce, bydlení, zdravotní péče, sociální ochrana).

Navrátil a Šimiková (2002, s. 5) specifikují: „Sociálně vyloučení jednotlivci nebo skupiny obyvatelstva jsou pak ti, jenž mají přístup k těmto zdrojům ztížen anebo zamezen. Přístup k uvedeným zdrojům, který předurčuje vyváženost začlenění do života společnosti, je zajištěn třemi integračními rovinami společnosti, kterými jsou stát, tržní hospodářství a občanská společnost, prostřednictvím kterých jsou jednotlivci nebo skupiny obyvatelstva integrováni do společnosti. Sociálním vyloučením jsou pak ohroženi ti, jenž mají oslabenu vazbu alespoň k jedné z těchto integračních rovin.“

Obr. 1. Sociální vyloučení

Zdroj: Švec (2009, s. 7)

Jak napovídá výše uvedená ilustrace (Obr. 1), osoby sociálně vyloučené se potýkají s komplexem problémů, kdy s pádem na sociální dno může být obtížně rozlišitelné, který z nich je příčinou a který následkem tohoto stavu. Vlivem kumulace a provázanosti jednotlivých problémů se člověk najednou přizpůsobuje prostředí, ve kterém pobývá, přebírá a osvojuje si určité vzorce jednání a stává se tak součástí jakéhosi hodnotového

rámce, který je často odlišný od toho, který vyznává většinová společnost. Přizpůsobením se životu v tomto prostředí dochází ke ztrátě motivace stát se platným a uznávaným členem společnosti. Ocitá se tak v pasti sociálního vyloučení, kdy počáteční spouštěč (dluh, ztráta zaměstnání) vede k zhoršujícímu se přístupu ke zdrojům ekonomickým i institucionálním a s prohlubujícími se sociálními problémy a adaptací v prostředí sociálního exkluze se už jen stěží bez pomoci zvenku dokáže zapojit do běžného života (Švec, 2009, s. 5-6). Kalvach (2006) konstatuje, že: „*Souhrnně jde o utrpení na straně vyloučených, o škody na straně společnosti a o destabilizaci společenských vztahů, sociálního smíru.*“

1.2 Dimenze sociální exkluze

Předchozí text nastiňuje, že sociální vyloučení je jevem multidimenzionálním. Podle Hirta a Jakoubka (2006, s. 310) jsou jednotlivé dimenze úzce propojeny, avšak převaha jedné oproti ostatním není vyloučena. K souhrnnému přehledu dimenzí sociální exkluze bylo použito vymezení od Hirta a Jakoubka (2006, s. 310-313) a Brože, Kintlové a Touška (2007, s. 10-13).

Ekonomické vyloučení

Ekonomické vyloučení souvisí se zamezením přístupu na trh práce, znesnadněním tak přístupu k finančním zdrojům, chudobě, a tím k vymanění se z běžného standardu ve společnosti. Životní šance jedince vtaženého do ekonomického vyloučení tak postupně upadají. K získání prostředků je často využíváno šedé či černé ekonomiky a obvyklá je také závislost na sociálních dávkách. Takové praktiky však mohou vést ke ztrátě motivace a pracovních návyků, čímž si sociálně vyloučený jedinec definitivně uzavírá cestu vedoucí zpátky do běžného života.

Symbolické vyloučení

V případě symbolického vyloučení jde o zařazení jedince či skupiny podvědomím většinové společnosti do určité kategorie označující se jako nenormální, deviantní nebo také cizí (neplatiči, nepřizpůsobivý). I když tomu tak ve skutečnosti není, často se jimi pak stanou, protože se přizpůsobí způsobu, jakým je s nimi zacházeno. Příslušníci této minority se pak stávají terčem negativních předsudků a stereotypních označení, dochází k jejich stigmatizaci a diskriminaci.

Politické vyloučení

Jak již název udává, jedná se o vyloučení z participace jedinců nebo skupin na demokratických procesech, politických záležitostech a vlivu na společnost, včetně vyloučení z práv občanských či lidských. Mezi příčiny tohoto mechanismu řadíme jak chudobu, nízkou vzdělanost či chybějící skupinovou identitu, tak diskriminaci sociálně vyloučených.

Sociální vyloučení

Sociální vyloučení v užším slova smyslu vyjadřuje omezený počet kontaktů sociálně vyloučeného jedince oproti většinové společnosti a udržování společenských styků nejčastěji v rámci kolektivu lidí s podobným postavením. Dochází k vyloučení ze sdílení sociálního kapitálu představující soubor kontaktů, styků, známostí, přičemž neparticipace na tomto systému může znamenat omezené možnosti v rámci sociálních sítí.

Kulturní vyloučení

Projevem kulturního vyloučení je podobně jako u vyloučení sociálního nesdílení kapitálu majoritní společnosti, tentokrát hovoříme o kapitálu kulturním. Ten vyjadřuje předpoklady jedince či skupiny dosáhnout určitého sociálního statusu. Ústřední postavení pak v rámci této dimenze zastává úroveň vzdělání a znalostí, čili v případě kulturního vyloučení hovoříme omezení přístupu k nim.

Prostorové vyloučení

Charakteristiku prostorového vyloučení nabízí Toušek (2007): „*Prostorová (residenční) segregace (vyloučení) je jedním ze základních a nejviditelnějších projevů sociální exkluze. Jednoduše řečeno, jedná se o stav či proces vylučování některých sociálních skupin do různých oblastí, sídel a lokalit na základě sociokulturních charakteristik a ekonomického statusu.*“ Rezidenti těchto lokalit se stávají terčem stigmatizace na základě bydliště, potýkají se se špatnými hygienickými podmínkami, díky poloze mají znesnadněný přístup k zaměstnání, kvalitním školám i službám, náklady na bydlení jsou vyšší. Tato ghetta či slumy jsou také místem s vyšším výskytem sociálně deviantního chování, ať už se jedná o prostituci, krádeže či užívání drog a omamných látek (Hirt a Jakoubek, 2006, s. 312). Problematika prostorového vyloučení bude podrobněji rozebrána dále v rámci popisu sociálně vyloučených lokalit.

1.3 Skupiny ohrožené sociální exkluzí

Předešlý text sociální exkluzi definoval jako jev multidimenzionální. Vzniká tedy na základě kombinace různých faktorů, přičemž jejich základní dělení můžeme dle Brože, Kintlové a Touška (2007, s. 8-9) rozlišit na vnitřní a vnější.

- Vnější – sociálně vyloučená osoba je jen stěží dokáže ovlivnit, jedná se o vlivy dané společenským prostředím (trh práce, bytová či sociální politika, diskriminace, stigmatizace jedinců)
- Vnitřní – naopak od vnějších příčin (vlivů), jsou vnitřní důsledkem konání sociálně vyloučených, kdy se může jednat o spouštěč sociální exkluze, nebo o posilování současného stavu. Často bývají důsledkem vnějších vlivů. Příkladem je ztráta pracovních návyků, neschopnost zvládat své finanční záležitosti, ale i apatie či ztráta motivace.

Podle Gabala (2006, s. 9) se mezi skupiny nejvíce ohrožené sociální exkluzí řadí zejména níže uvedené, přičemž v případě kumulace zmíněných faktorů dochází ke zvyšujícímu se riziku upadnout do sociálního vyloučení:

- jedinci dlouhodobě či opakovaně nezaměstnaní,
- nevzdělání,
- lidé mentálně či fyzicky postižení,
- důchodci žijící osaměle,
- osoby na něčem závislé,
- imigranti, etnické, náboženské či jiné menšiny
- kdokoliv, kdo se ocitl v situaci, se kterou si sám nedokáže poradit.

V následujícím textu přiblížíme základní faktory vedoucí k sociálnímu vyloučení prostřednictvím charakteristik vybraných skupin ohrožených sociálním vyloučením. Záměrně zde není uvedena skupina Romů, jimž je pro obsáhlost a příbuznost s řešeným tématem věnována vlastní kapitola.

Zdravotně postižení

Palčivým projevem sociální exkluze je podle Sirovátky (2004, s. 62) u zdravotně postižených zamezování přístupu na trh práce. Obecně se potýkají s nejistým zaměstnáním a dlouhodobou nezaměstnaností. Dochází ke ztrátě motivace účastnit se pracovního procesu, jsou odkázáni na neformální či krátkodobé a příležitostné pracovní příležitosti, čímž dochází k omezenému přístupu ke zdrojům společnosti, a tím k hrozbě uvíznout v pasti chudoby.

Jak uvádí Mareš, Rakoczyová a Sirovátka (2006, s. 38-40) zdravotně postižení se potýkají s řadou bariér, přičemž se nejedná jen o bariéry fyzické, ale například také informační. Mezi klíčové problémy řadí rovněž bydlení a vzdělání. Ohrožení sociálním vyloučením plyne jak z pobývání v zařízeních ústavní péče, tak v nedostačujícím počtu bytů vyhovujícím potřebám této specifické skupiny obyvatel. Problematika vzdělání spočívá zejména v omezování přístupu dětí se zdravotním postižením k němu, jejich začleňováním do běžného vzdělávání v rámci integrovaného systému vzdělávání, finanční nedostatky zamezující vybudování bezbariérových přístupů a pořízení speciálních pomůcek, ale i zajištění vhodného personálu.

Osoby závislé na návykových látkách

Problémy vyplývající ze závislosti na užívání jakýchkoli návykových látek jsou všeobecně známé. Tímto hazardujícím chováním může dojít až k sebezničení jedince. Ten není schopen dostatečně zvládat své chování, neumí se vypořádat se stresovými situacemi, zvyšuje riziko vzniku onemocnění jak duševních, tak fyzických (Výchova ke zdraví, 2009).

Zvláštní postavení v podobě společenské tolerance pak zaujímá závislost na alkoholu. Z důvodu pomalejšího tempa nastoupení ničivých následků oproti drogám tvrdým, je alkoholismus do jisté míry tímto zastíněn, avšak to ho možná staví do role závislosti nejnebezpečnější. Závislost na alkoholu je vymezena opakovaným pitím alkoholu způsobující problémy s plněním povinností v zaměstnání, škole či domácnosti, v situacích vedoucích k fyzickému ohrožení, ve spojitosti s problémy se zákonem i v rovině opakovaných interpersonálních či sociálních problémů (Tichý, 2007, s. 57). Alkoholismus se přímo dotýká tématu sociálního vyloučení z hlediska narušování vztahů rodinných, manželských a partnerských, ale nepalčivěji v souvislosti s nezaměstnaností. Užívání alkoholu, třebaže na úrovni průměrnosti, často vede k pracovním absencím, a odtud je už

jen krůček ke ztrátě zaměstnání. Úzké vazby mezi nezaměstnaností a alkoholismem spočívají rovněž ve dvojitým významu této problematiky, a to že nadměrné užívání alkoholu může vést ke ztrátě zaměstnání, ale i v riziku uchýlení se nezaměstnaného k alkoholismu (Ryczkowska, s. 21).

Bezdomovectví

Bezdomovectví bezesporu naplňuje definice sociální exkluze. Extrémní chudobou, adaptací se „novému prostředí“ a rezignací na návrat do normálního života představuje jedno z prioritních témat v rámci sociálního vyloučení. Podle Kajanové (2009, s. 81-82) je bezdomovectví rozlišováno na zjevné, skryté a potenciální. O zjevném, neboli viditelném, hovoříme v přímém smyslu jeho názvu. Jedná se o osoby postrádající trvalé bydliště, žijící na nádražích, ulicích, využívající služeb azylových domů, ubytoven či nocleháren. Skryté bezdomovectví spočívá rovněž v absenci trvalého bydliště, avšak nedochází k využívání služeb zařízení, která jsou v této situaci k dispozici, ale novým útočištěm se pro tyto osoby stávají kanály, sklepy domů či opuštěné domy. Potenciální bezdomovectví pak zahrnuje osoby tímto stavem ohrožené například z důvodu závislosti, finanční nouze, nezaměstnanosti, pobývání v nájemních či holobytech a také osoby čekající na propuštění z vězení, léčeben, dětských domovů, apod.

Jak uvádí Mareš, Horáková a Rákoczyová (2008, s. 58) velmi specifickou skupinou, a v současné době vzhledem k prezidentské amnestii často diskutovanou, jsou propuštění z výkonu trestu. Nejen že jsou označeni těžce „odlepitelnou“ nálepkou kriminálník, což samo o sobě znamená problémy s uplatnitelností na trhu práce, a s tím související ostatní problémy vedoucí k sociálnímu vyloučení, ale hrozba tkví rovněž v řešení otázky bydlení. Takovéto osoby mnohdy opouští dosavadní zařízení bez možnosti návratu do dřívějšího ubytování. Komerční pronájmy jsou pro ně finančně nedostupné, a tak volí ubytování v azylových domech či ubytovnách. Tam však musí dodržovat určitá pravidla, což může vést a až k ocitnutí se na ulici.

Štěchová, Luptáková a Kopoldová (2008, s. 34-35) nabízí rozlišení příčin bezdomovectví na objektivní a subjektivní. Do kategorie prvně jmenovaných se řadí celospolečenské prostředí včetně jeho strukturálních změn (zejména změny na trhu práce), změny v rámci rodin a nedostatečně řešená bytová politika sociálně slabých, zdravotně postižených a osob navracených z ústavních zařízení. Subjektivními pak označujeme nezaměstnanost, mentální

či fyzické postižení, nevzdělanost, problémy se sociálními vztahy či závislost na návykových látkách. Tento výčet lze doplnit o hrdost („Než bydlet tady, to raději na ulici“.), výchovnou tvrdost (což může souviset s předchozím uvedeným), rozvod nebo rozchod, ale nejčastější příčinou ocitnutí se bez střechy nad hlavou je ztráta zaměstnání. Při opakovaných neúspěšných pokusech o sehnání nové práce začne člověk pochybovat o sobě samém a negativně tím měnit svou osobnost.

Imigranti

Imigranty označujeme obyvatele jiných států, kteří se rozhodli usadit v naší zemi. Často se proto pojem imigrace nahrazuje pojmem přistěhovalectví. Důvody k emigraci lze rozlišit na ekonomické, které se vyskytují nejčastěji (snaha o zajištění si lepší životní úrovně či vzdělání), politické (ozbrojený konflikt či občanská válka v rodné zemi), náboženské a jiné. Vstupem České republiky do Evropské unie se postupně mění její postavení ze země tranzitní na zemi cílovou. Vtom lze spatřovat výhodu v podobě vzájemného obohacování kultur, avšak rozsáhlejší je seznam nevýhod, kde se nachází například problematika bytové a sociální politiky, jež musí reagovat na zvyšující se příliv cizinců, požadavky na zaměstnanost a vyšší výskyt kriminality. Imigranty dělíme na legálně přijaté (obvykle s vyšší kvalifikací zaručující uplatnění se na trhu práce), legálně přijaté dočasně (zejména sezónní pracovníci, studijní pobyty, mezipodnikové výměny), ilegální (nežádoucí, jejich vstup nepodporován státem), žadatele o azyl (osoby žádající o uprchlický status v dané zemi) a uprchlíky (osoby pronásledované z důvodů náboženských, rasových, politických, aj.) (Imigrace, 2013).

Podle Nedbalové (2010, s. 4) se různé státy snaží o různé integrační modely. Ať už se jedná o přístup asimilační (Francie) či multikulturalismus (Velká Británie či Nizozemí), postupně se přechází k jakémusi kompromisu mezi nimi v podobě integrace občanské. Tento model spočívá ve včlenění imigranta do společnosti, avšak při zachování kultury každého z nich. Stále však dochází k exkluzi těchto osob a jejich seskupování na okraji měst, kde vlivem kulturního a sociálního odloučení ze společnosti dochází ke střetům.

Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců (2011, s. 12-15) uvádí, že problematika obtížného začleňování imigrantů do společnosti tkví v několika oblastech. Velkým handicapem je znalost českého jazyka, což je od roku 2009 podmínkou pro získání povolení k pobytu. Částečně je tento problém způsoben pobýváním cizinců pouze v rámci své

komunity či u žen v domácnosti. S tím souvisí také přístup ke vzdělání, kdy je bez jazykové vybavenosti velmi obtížné účastnit se vzdělávacího procesu. Nejstěžejnějším problémem v rámci našeho tématu je však opět přístup k zaměstnání. Osoby z třetích zemí bývají zneužívány jako levná pracovní síla, bez požadavků na vyšší kvalifikaci a nejčastěji na pracovní úvazek formou různých dohod. To pro cizince znamená práci nejistou, dočasnou, bez různých zaměstnaneckých benefitů a hrazení sociálního a zdravotního pojištění, což může vést až k sociálnímu vyloučení.

Národnostní a náboženské menšiny

Z řady možných definic pojmu národnostní menšina použijeme Wolfovu (2000, s. 104): *„Národnostní menšina je tudíž minoritní etnická skupina osob, která je na rozdíl od ostatního obyvatelstva státu početně menší, nezujímá vedoucí postavení a její příslušníci – občané tohoto státu vykazují v etnickém, kulturním, náboženském nebo jazykovém ohledu znaky, které je odlišují od ostatního obyvatelstva. Nicméně národnostní menšiny zároveň vykazují výraznou soudržnost, umožňující zachování vlastní kultury, tradic, náboženství a vlastního jazyka (podle Komise pro lidská práva OSN z r. 1951).“*

Podle tzv. „menšinového zákona“ (Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů) jsou členům těchto minoritních společenství přiznávána následující práva: svobodná volba příslušnosti k národnosti menšiny, právo na jejich sdružování, právo na účasti při řešení záležitostí s menšinou souvisejících, právo na užívání jména a příjmení v jejich rodném jazyce, na vícejazyčné názvy a označení (např. obcí, ulic, budov), práva na užívání jazyka menšiny ve věcech úředních, volebních i v oblasti vzdělávání, právo na rozvoj kultury a na rozšiřování a přijímání informací v jazyce národnostní menšiny.

Jak uvádí Petráš, Petrův a Scheu (2009, s. 158-159), v rámci České republiky lze národností menšiny rozlišit na historické – autochtonní (chorvatská, německá, polská a romská), tradičně a dlouhodobě zde žijící, jejichž proces sebevymezení probíhal v meziválečném a poválečném období (bulharská, maďarská, rusínská, ruská, slovenská, srbská a ukrajinská) a konečně menšina řecká, jejíž začlenění do české společnosti probíhalo od čtyřicátých a padesátých let.

Forejtová (2002, s. 18) uvádí, že náboženské menšiny, čili minoritní skupiny určené náboženským vyznáním, započaly mezinárodní debaty o ochraně menšin vůbec. Jejich širší definice je však problematická z důvodu možného výskytu i jiných vyhraňujících charakteristik nežli náboženství (rasa, jazyk).

Senioři

Senioři se řadí mezi skupinu nejohroženější sociální exkluzí. Jak konstatuje Dvořáčková (2009), jsou vystaveni hned několika faktorům, které k tomuto stavu vedou. Nejzásadnější jsou zřejmě ty zdravotní. V pozdějším věku již člověk nemá tolik energie bojovat proti zdravotním komplikacím. V případě vážných onemocnění žádající pomoc ostatních, ale i u „běžných“ nemocí provázejících stárnutí, je velmi obtížné nepromítat aktuální citové rozpoložení do jednání, ať už se jedná o apatii či podrážděnost. Případ zdravotního postižení (které se u starých nezdá často objevuje) představující velmi rizikový faktor sociálního vyloučení, jsme již podrobněji rozváděli výše. Nyní se dostáváme k jinému pohledu na zdraví, a to zdraví duševní.

Dvořáčková (2009) poukazuje na skutečnost, že psychický stav jedince může být ovlivňován jak psychickými poruchami (demence), tak sníženou psychickou odolností představující horší vyrovnávání se s problémovými situacemi (úmrtí blízkých, nemoci a omezení z nich vyplývající). To může vést až k depresím, pasivitě, rezignaci na život a touze zemřít. Nesporné riziko sociální exkluze seniorů vnímá také v jejich pobytu v ústavní péči. Hrozí zde vyloučení ekonomické, sociální i prostorové. Ztráta přirozeného prostředí, autonomie a často i soběstačnosti může pro jedince znamenat smíření se s blízkým koncem života. Nezastupitelnou roli při zmírňování sociálního vyloučení u seniorů hraje rodina a sociální síť. Současná realita však spíše spočívá v honbě za úspěchem a ztrátě morální odpovědnosti za stárnoucí členy rodiny.

Mezi další rizikové faktory se podle Kalvacha (2006) řadí například chudoba spojená s úbytkem finančních prostředků při odchodu do důchodu, problémy se zaměstnatelností, nezvládání nových technologií, zastarávání znalostí a velké riziko přichází v případě kumulace faktorů, jimž jsme již věnovali více pozornosti jako emigrantství či bezdomovectví. Velmi negativním jevem provázejícím problematiku stáří je ageismus a společenské předsudky vůbec. Stigmatizace seniorů řadící je mezi neschopné a osamělé,

systemová segregace starých ke starým a věková diskriminace jsou aktuálně diskutovanými tématy.

Jistě bychom mohli ve výčtu skupin ohrožených sociální exkluzí nadále pokračovat, ale tyto vybrané považujeme za nejdemonstrativnější pro pochopení multidimenzionality vyloučení jedince ze společnosti a vytyčení základních příčin tohoto jevu.

1.4 Hrozby sociální exkluze

Ocitnout se na pomyslném společenském dně se sebou přináší řadu problémů, přičemž rozeznat, který z nich je příčinou a který následkem sociálního vyloučení, je mnohdy velmi obtížné. Často bývá tato hranice průběžně překračována tam a zpět, kdy nevzdělanost ovlivňuje nezaměstnanost, nezaměstnanost přispívá k větší kriminalitě, kriminalita ohrožuje bezpečnost a ohrožení bezpečnosti znamená ohrožení zdraví. Jmenované pojmy by šlo vepsat do jednoho příčinného kruhu. A tento kruh by nesl název Hrozby sociální exkluze.

1.4.1 Bydlení a sociálně vyloučené lokality

Omezený přístup ke kvalitnímu bydlení je podle Veselé, Pospíšilové a Mazla (2008, s. 11) jeden z nejpálčivějších a nejcharakterističtějších rysů sociálního vyloučení. Bytové podmínky velmi vzdálené běžnému standardu spočívají zejména v pobývání v bytech bez nájemních smluv, v nedostatečně vybavených a hygienicky nevhodných prostorách a v nízké pravděpodobnosti odvrácení této situace.

Jak uvádějí Jakoubek a Hirt (2004, s. 230-232), typická je pak koncentrace sociálně vyloučených jednotlivců i rodin v lokalitách na okrajích měst, kterým se dostává různých označení, jako například „Dům hrůzy“, „Bronx“ a jiné. Jejich obyvatelé jsou pak většinou společností zařazování do kategorií jako nepřizpůsobiví nebo neplatiči. Řada z těchto lokalit (enkláv) vznikla ještě před rokem 1989, většina se však datuje až od porevolučního přechodu ze socialismu na tržní hospodářství. Svůj díl odpovědnosti za vznik sociálně vyloučených lokalit nese stát. Ať už se jedná o jeho nečinnost v důsledku porevoluční liberalizace společnosti, tak o projevy státního paternalismu, kdy stát z důvodu přesvědčení, že jeho výstupy budou plodnější, nedovoluje svým občanům svévolně rozhodovat o svém životě.

Hirt a Jakoubek (2006, s. 27-30) konstatují, že porevoluční situace přinesla ekonomický tlak na uvolnění bytů v atraktivním prostředí center měst, kdy nejchudší obyvatelé byli nuceni k odchodu na periferii, což bylo podpořeno zákonem o nabývání a pozbývání státního občanství. Ten řadě občanů závislým na sociálních dávkách tento často jediný příjem na čas sebral, a tím se z nich stali neplatiči. Převedením státního bytového fondu do vlastnictví obcí dochází k několika stěžejním okolnostem. Například následná privatizace obcemi způsobuje odsun chudých a „nevítaných“ původních obyvatel, jelikož noví majitelé o takové nájemce prostě nestojí. Obecních bytů zůstává žalostně málo a podmínky jejich získání bývají pro tyto občany často nesplnitelné.

Dalším krokem přispívajícím ke vzniku území na okraji společnosti je odsun sociálně slabých do izolovaných lokalit. Nejčastěji se jedná o jakýsi přesun neplatičů do domů vymezených pro tyto účely nebo jejich dobrovolný odchod do těchto lokalit, kdy nejsou schopni dosáhnout na bydlení v normálním bytě (nemají dostatek peněz na kauci, diskriminace ze strany majitele). Nakonec však tento druh bydlení může vyjít draž než klasické bydlení a i z doposud bezdlužných občanů „vyrobit“ neplatiče, zejména na energiích a službách. Podle Gabala (2006, s. 29) lze příčiny toho, proč se z obyvatel chráněného nájemního bydlení (na dobu neurčitou) stanou obyvatelé ubytoven, holobytů či azylových domů, rozlišit na dvě možnosti.

a) polozákonné či nezákonné praktiky majitelů bytů: přesvědčování o podepsání dohody o ukončení nájmu pomocí výhrůzek či příslibů „odstupného“, k čemuž dochází s vědomím o špatné právní informovanosti sociálně slabých,

b) porušování práv nájemníků: především neplatičství, které se však může vyskytovat z několika příčin (nájemníci pravidelně hradí nájem, ale nemají dostatečné prostředky na doplatky ročních vyúčtování za energie, nečekané výdaje na mimořádné události - svatby, pohřby, zadluženost – zejména u nelegálních společností, které požadují neúměrné úroky, ale i neschopnost hospodařit s finančními prostředky).

Charakteristika sociálně vyloučených lokalit podle Gabala (2006, s. 30-32):

Prostorové vyloučení: umístění těchto lokalit je často buď na okraji obce či města (mimo běžně obývané území), nebo vně města, avšak na územích nesloužících k trvalému bydlení (průmyslové zóny), či jsou separovány od obytného území určitým oddělovacím prvkem (silnice, řeka, železnice, průmyslový objekt).

Sociální vyloučení a etnická homogennost: obyvateli jsou převážně sociálně slabí Romové, dochází ke stigmatizaci, kdy veškeré obyvatelstvo dané lokality je okamžitě většinovou populací zařazeno mezi hlučné a nepřizpůsobivé. S podporou lokálních sdělovacích prostředků se pak tato území stávají místem, kterému se nemístní raději vyhýbají.

Horší dostupnost základní občanské vybavenosti: jak už bylo popsáno v rámci prostorového vyloučení, tyto lokality jsou často umístěny stovky metrů od obytné zástavby města či obce. V důsledku toho se v blízkosti nenachází obchody, služby ani instituce. Zvýšený výskyt je naopak u zastaváren a heren.

Špatná dopravní obslužnost: opět součinnost s umístěním, kdy okolí území sociálně vyloučené lokality nenabízí zastávky prostředků veřejné dopravy či v případě výskytu je nedostatečně využívaná a staví zde jen v omezeném množství.

Kvalita domů a bytů: domy tvořící sociálně vyloučenou lokalitu jsou obvykle ve špatném technickém stavu (zdevastované společné prostory, střechy, omítky, rozvody energií) a z důvodu chybějící základní údržby postupně chátrají nadále. V případě výstavby nových objektů sloužících pro tyto účely je problém s používáním levných materiálů a nekvalitně odvedenými stavebními pracemi. Byty v nich jsou spíše nižší kategorie, kdy chybí základní vybavení. Není výjimkou sociální zařízení umístěné na chodbě pro více domácností či dokonce mimo objekt. Častým úkazem je také omezený nebo úplně chybějící přívod teplé vody a odpojený přívod energií, ať už jednotlivým domácnostem či celé komunitě.

Nevyhovující hygienické podmínky a přelidňování: špatné hygienické podmínky souvisí s předchozím zmiňovaným, tedy technickým stavem budov, kdy vlhnu zdi, vznikají plísně, prostory jsou velmi špatně vytopitelné, ale také s nepřiměřeným počtem obyvatel bytu vzhledem k jeho velikosti (děti si založí vlastní rodiny, ale nemají se kam uchýlit, nebo „dočasné“ útočiště pro příbuzné, kteří přišli o byt), což dohromady vytváří velmi nevyhovující a zdraví ohrožující prostředí.

Ceny nájmu a regulace domovními řády: ačkoliv by se na základě uvedené charakteristiky bydlení v sociálně vyloučených lokalitách mohlo zdát, že cena požadovaná za nájem takového bytu bude adekvátní k jeho kvalitě, opak je pravdou. Mnohdy je tento poplatek vyšší, nežli by byl ve standardním bytě. Pronajímatelé si jsou vědomi situace a neinformovanosti jejich nájemníků, a tudíž jejich chování často bilancuje na hraně zákonnosti.

Jak je uvedeno ve Strategii boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011-2015 (2011, s. 17-18), řešení v podobě obecní intervence ve smyslu zřízení sociálních bytů je značně omezené z důvodu zprivatizování více než sedmdesáti procent bytového fondu. Jejich „zásoby“ jsou tak v tomto ohledu minimální. Obecní byty se sice uvolňují, ale rozhodně ne v dostačujícím počtu a většinu z nich obce následně pronajímají za tržních podmínek. I vlivem deregulace nájemného dochází k nárůstu jedinců a domácností ohrožených ztrátou střechy nad hlavou. Jako klíčové problémy tedy tento dokument uvádí:

- rozsah a míra odpovědnosti za zajištění sociálního bydlení nositeli veřejné politiky,
- transformace dočasného bydlení na ubytovnách či v azylových domech v bydlení trvalé,
- nedostatečné využívání bytového fondu obcí pro sociální účely,
- nízká úroveň informovanosti o možnosti získání dotací,
- dlouhou dobu trvající proces vymahatelnosti dluhů na nájemném,
- nedostatečná prevence zadlužování,
- nevyhovující hygienické podmínky v ubytovnách a předražené nájemné,
- časté stěhování rodin mezi komerčními ubytovacími zařízeními a neschopnost udržet si nájemní bydlení.

1.4.2 Přístup na trh práce

Sirovátka (2004, s. 63) upozorňuje, že nezaměstnanost je hrozbou napříč všemi sociálními skupinami ohroženými sociální exkluzí. Netýká se jen jedinců, ale i jejich rodin. Dochází k tomu v případech, kdy má omezený přístup na trh práce „hlava domácnosti“, ale především při marginalizaci obou partnerů. Dále je riziko u zdravotně postižených, starých osob, etnických menšin, nekvalifikovaných a také u žen, kdy mateřství a péče o dítě brání v nerušeném pracovním vztahu.

V sociálně vyloučených lokalitách je nezaměstnanost, a to často dlouhodobá a opakovaná velmi palčivým tématem. V některých z nich dosahuje astronomických hodnot devadesáti až sta procent. Při aktuálně mnohonásobně vyšší poptávce než nabídce na trhu práce, kdy v regionech s vysokou nezaměstnaností dosahuje až dvacet procent obyvatelstva, jsou sociálně vyloučení skoro až nezaměstnatelní. Když se jim práci podaří najít, jedná se většinou o sezónní či příležitostné pracovní vztahy, které nejsou podloženy pracovní

smlouvou. Z toho vyplývá riziko ztráty tohoto místa, nízké výdělků a žádné benefity spojené se zaměstnaneckým poměrem. Dlouhodobá a opakovaná nezaměstnanost se pak samozřejmě odráží na situaci jedince, ať už hovoříme o materiální nouzi nebo o důsledcích sociálních a psychických. Sociálními pak míníme exkluzi z účasti na sociálním a ekonomickém životě a psychickými zejména ztrátu pracovních návyků či riziko podlehnoutí návykovým látkám. Toto pak samozřejmě nepřispívá k uplatnitelnosti na trhu práce, a tím se jedinci postižení dlouhodobou nezaměstnaností dostávají do velmi obtížně opouštějící pasti (Agentura pro sociální začleňování, 2013).

Podle Kotýnkové (2007, s. 53) pak dlouhodobě nezaměstnaní ztrácí nejen pracovní návyky, jako denní režim či ochotu podřídit se nadřízenému, ale i kvalifikaci. Nezájem zaměstnavatelů přijmout dlouhodobě nezaměstnaného pak vysvětluje obsazením volného pracovního místa nezaměstnaným krátkodobě nebo nově vstupujícími na trh. Důležitým faktem je, že část dlouhodobě nezaměstnaných jedinců pracovat ani nechce. Adaptací se na novou situaci u nich dochází ke změně životního stylu a život bez práce jim vyhovuje. Tento stav je samozřejmě výsledkem velmi závažné problematiky současnosti, a to neefektivním a demotivujícím sociálním systémem, kdy dávky z něj plynoucí jsou často srovnatelné s možným výdělkem, zejména u osob s nízkou kvalifikací a s větším počtem dětí.

Švec (2009, s. 19) poukazuje na to, že: *„Absence legálního zaměstnání znamená dlouhodobý propad celé rodiny – nízký příjem, závislost na polomafiánském zprostředkovatelském systému, snižování hodnoty vzdělání a dalších dlouhodobých strategií založených na principu stability a zvyšování sociálně patologického chování uvnitř rodin včetně nucení dětí k práci (často na hraně či za hranou kriminálního jednání).“*

Podle Gabala (2006, s. 43-45) můžeme příčiny (faktory) exkluze na trhu práce rozdělit na vnitřní a vnější.

a) Vnitřní faktory

Nízká vzdělanost: nejvyšší ukončené vzdělání obyvatel sociálně vyloučených lokalit dosahuje stupně základní školy, velmi často se jedná o absolventy zvláštních škol a mnohdy také jedince s neukončeným odborným učilištěm či střední školou. Nekvalifikovanost téměř zaručuje nemožnost nalezení optimálně hodnocené pracovní pozice. Současně je problémem najímání na pozice bez potřeby speciálních dovedností dělníků z východní Evropy, kteří jsou

často ochotní stejnou práci vykonávat za menší ohodnocení, což představuje negativní dopad v rámci snižování mezd v daném sektoru.

Nízké sociální kompetence: tímto rozumíme nízkou informovanost sociálně vyloučených ohledně svých práv a povinností, tápání v systémech a prostředí většinové společnosti, a tím i systémech pracovních a sociálních.

Špatný zdravotní stav: neschopnost vykonávat práci je v rámci vyloučených lokalit častým handicapem a limitujícím faktorem uplatnitelnosti na trhu práce.

Solidární síť: velmi zajímavá taktika pro udržení rovnostářského principu v rámci jakéhosi vytvořeného společenství, oblíbená zejména romskou populací, kdy v případě, že si jeden člen najde lépe hodnocenou práci, očekává se, že se o své příjmy podělí s těmi, u kterých to tak není.

Zadlužování rodin: rovněž jeden z typických znaků sociálně vyloučených lokalit, kdy neustálým a opakovaným zadlužováním (nejen nájemné, ale i výživné, doplatky za energie, zdravotní pojištění, splátky za spotřebitelské úvěry) dochází k pozbytí motivace pracovat. Ze spletené situace se často zadlužený jedinec snaží dostat pomocí rychlých půjček, které však bývají za mnohonásobně vyšší úroky, a tím se dostává do konfliktů nejen s bankami, ale i s lichváři. Vidina, že většinu vydělaných prostředků skončí v rukou exekutorů, popřípadě lichvářů, je natolik demotivující, že raději volí cestu černého trhu. Nezřídka dochází také k exekucím na sociální dávky, čímž se celá rodina ocitne prakticky bez prostředků.

b) Vnější faktory

Špatně nastavený sociální systém: jak už bylo výše zmíněno, vynaložená práce často představuje podobné výdělky těm, které je při nízké kvalifikaci schopen jedinec dostat v rámci sociálních dávek, aniž by musel docházet do práce. Být příjemcem sociálních dávek navíc znamená možnost věnovat se práci na černo, což by při oficiálním zaměstnání bylo problematické.

Práce „na černo“: toto porušování zákona spočívá ve vykonávání práce bez odpovídající smlouvy, kdy nedochází k povinným odvodům státu a ještě je často spojena s pobíráním sociálních dávek či důchodů. Může se jednat o práce soustavné, nebo nahodilé, většinou se

však jedná opět o činnosti vhodné i pro nekvalifikované (stavební, výkopové, úklidové), výhoda však spočívá v uchování si pracovní morálky.

Nízká prostorová mobilita: tímto rozumíme minimální předpoklady pro odstěhování se za práci, a to zejména kvůli neschopnosti postarat se o ubytování sebe či celé rodiny, což často končí sestěhováním se nezaměstnaných v sociálně vyloučených lokalitách z důvodu využití levnější formy žití.

Diskriminace ze strany zaměstnavatelů: málokterý zaměstnavatel by přiznal, že skutečným důvodem proč neobsadil volné pracovní místo nezaměstnaným Romem či zdravotně postiženým, jsou předsudky a diskriminace. Často jsou však tyto předsudky založeny na racionálním základu, kdy například v případě romského obyvatelstva můžeme hovořit o špatných zkušenostech.

1.4.3 Děti a vzdělání

Jak uvádí Veselá, Pospíšilová a Mazel (2008, s. 28-29), lidé žijící v prostředí sociální exkluze se postupně adaptují, osvojují si určité vzorce chování, přijímají tuto situaci a rezignují na návrat do majoritní společnosti. Děti těchto osob nemají jinou šanci, než tyto modely přejímat a mezigeneračně je tak reprodukovat. Jejich postavení je velmi komplikované a důsledky sociálního vyloučení na ně dopadají v mnohem větší a podstatnější míře, nežli by se na první pohled mohlo zdát. Pro vrstevníky z většinové společnosti představují děti z vyloučených lokalit „jiné“ a jejich zařazení do kolektivů je tak velmi obtížné a mnohdy nereálné. Tato situace je podpořena snahou rodičů o zamezení kontaktu s dětmi nebydlícími v jejich lokalitě a vůbec zákazem pobývání mimo toto teritorium. Nemají možnost poznat jiné návyky a normy, než ty, ve kterých každodenně pobývají nejdéle a osvojují si tak tento životní styl. Sociálně vyloučené děti totiž společnost utvrzuje v tom, že jejich kořeny nedovolují stát se plnohodnotnými členy společnosti, že jsou jiné a v případě potvrzování této skutečnosti rodiči, jsou odkázány k životu v sociálním vyloučení, protože nikoho jiného už nemají.

Při příchodu do školy se potýkají s ohromnými sociálními i materiálními potížemi, které bývají nesprávně posuzovány jako nedostatečnosti intelektové. Jejich nepřipravenost tkví v nedostupnosti základních pomůcek pro rozvoj dítěte, jako hračky, knihy, pastelky či nůžky, což ostatně přetrvává i v průběhu povinné školní docházky v rámci školních

pomůcek. Absence mateřské školy jako přípravy pro zařazení se do běžného vzdělávacího proudu je v tomto ohledu klíčová. Odvíjí se od toho následující pobyt v rámci základní školy, kdy jedinec pocházející z prostředí sociální exkluze nestíhá ostatním, jeho připravenost je nedostatečná, takže je zdržuje a celkově zaostává. Integrace znevýhodněných dětí je komplikována i následky života v lokalitách, kde se nedodrží základní hygienické návyky, což má za následek nejen vizuální a smyslové vnímání jedince (zápach, špína, vši), ale mnohdy se odráží i na jejich zdravotním stavu. Velkým handicapem je rovněž omezená znalost českého jazyka.

Gabal (2006, s. 54-56) dodává, že uvedené faktory pak způsobují neschopnost jedinců přizpůsobit se běžnému vzdělávacímu systému a dochází k jejich přeřazování do škol speciálních. Zapřičiňuje to ale i demotivace ke studiu, kdy vzor v podobě nezaměstnaných rodičů přežívajících na sociálních dávkách nepředstavuje touhu po vzdělání a následném uplatnění se na trhu práce, když to přeci jde i jinak a vzdáleně jednodušeji. Nevzdělání rodiče pak stejně tak nevedou své děti k tomu, co sami nepokládají za důležité. Příprava domácích úkolů je v přeplněných bytech snad až fantazijní představou a pomoc s probíranou látkou, kterou oni vlastně nikdy neprobírali stejně tak.

Zorientovat se v probíraném tématu stěžují také časté absence sociálně vyloučených. Ať už je neúčast na vyučování motivováno jakýmkoliv okolnostmi, často je podpořena omluvenkami rodičů, kteří z obavy ztráty dávek veřejné podpory (což jim hrozí v případě překročení určitého počtu neomluvených hodin), raději volí tuto cestu. Kontraproduktivita takového chování je samozřejmě opět zjevná. Nezřídka dochází také k absencím z důvodu neschopnosti zaplatit dítěti jízdenku na autobus. Podle Švece (2009, s. 21) může být důvodem také to, že dítě se do školy prostě bojí chodit, necítí se tam bezpečně a má strach. Často totiž dochází k jejich stigmatizaci a bývají považovány za hloupé, aniž by se braly v úvahu veškeré determinanty podílející se na nedostatečné připravenosti. Svůj díl viny na této situaci nesou i vzdělávací instituce. Jejich nepřizpůsobivost situaci, kdy se v jejich působnosti sociálně vyloučená lokalita nachází a děti do těchto škol docházejí, způsobuje, že podmínky pro tyto žáky nejsou optimální, metodika výuky není nastavena adekvátně a snaha o udržení sociálně znevýhodněných dětí v hlavním vzdělávacím proudu je minimalizována nevyužíváním opatření cíleně na toto zaměřených.

Takovým jednáním může být například zavedení multikulturní výchovy, o níž Průcha (2006, s. 16) říká, že je „... *edukační činnost zaměřená na to, aby učila lidi z různých etnik,*

národů, rasových a náboženských skupin žít spolu, vzájemně se respektovat a spolupracovat...“ Realizace samotná pak podle Průchy (2006, s. 25-26) spočívá ve vložení problematiky multikulturalitních témat do běžných osnov předmětů, zejména pak dějepisu, zeměpisu, občanské výchovy a jazykových předmětů. V rámci toho by žáci měli dostat základní přehled o různých etnických skupinách nacházejících se na daném území, uvědomovat si jejich rovnocennost, naučit se nejen vedle nich žít, ale i s nimi komunikovat a tolerovat jejich odlišnosti či umět rozpoznat projevy rasové nesnášenlivosti, uvědomit si jejich dopady a vyvarovat se takovému jednání, ať už verbálnímu či neverbálnímu. Taková výuka může vést k formování hodnotového systému žáku založeného na toleranci a respektu odlišných minoritních skupin a osobní angažovanosti při zamezování rasistických či netolerančních projevů.

1.4.4 Bezpečnost

Pro sociálně vyloučené oblasti a lidi v nich žijící je často poukazováno na negativní jev, a to zvýšenou kriminalitu. Jak uvádí Švec (2009, s. 23), tato skutečnost vychází ze života v sociálním vyloučení a bývá důsledkem pokřivených vztahů v rámci této komunity. V obci či městě, kde se takové lokality nachází, často představují jádro této problematiky, lidé je obývající jako hlavní zdroj páchaní trestné činnosti a to, že tato území zrovna nepatří k oblíbeným cílům při procházce městem, snad není potřeba ani dodávat. Ostatně ani pro strážce zákona není sociálně vyloučená lokalita místem, kde by dobrovolně pomáhali a chránili, aniž by tam byli vysláni.

Všeobecně jsou vnímány jako jakýsi prostor bezpráví. Málokdo mimo tuto komunitu si dokáže úplně přesně představit, jaká situace tam vlastně panuje, na jaké úrovni se zdejší kriminalita nachází. Místní obyvatelé se při povědomí toho, že se o ně instituce příliš nezajímají a při jejich velmi nízkém právním vědomí, naučili žít s tím, že kriminalita zde páchaná je skoro až nepostižitelná. A to jak pachatelé, tak oběti. Jejich důvěra v zákony, policii a instituce klesá spolu s mírou pomoci jim poskytnuté při řešení jejich trápení.

Veselá, Pospíšilová a Mazel (2008, s. 37-38) zdůrazňují potřebu distancovat děti zde vyrůstající od vnímání kriminality jako běžné součásti života, k čemuž opravdu vlivem osvojování si návyků zde panujících dochází. Jejich chápání tohoto jevu směřuje spíše k potřebě obstarávání si obživy a finančních prostředků a ne jako páchaní trestné činnosti. Podle nich je zvýšená kriminalita způsobená negativními jevy doprovázejícími sociální

vyločení, jako chudoba, zadlužování, gamblerství, alkoholismus či užívání drog. V praxi to znamená, že zdejší kriminální prostředí ovládají lichváři, kuplíři, drogoví dealeri, lidé poskytující práci na černo nebo majitelé domů v havarijním stavu požadující nepřiměřené nájemné. Ti figurují na ve středu kruhu vysoce úročených půjček, splátek, hazardu (ať už se zdravím či jako závislosti), alkoholu a drog. Naskočení do takového kruhu totiž nenabízí cestu ven. Sociálně vyloučený, který potřebuje na toto peníze, se často uchyluje ke krádežím, zejména jídla a alkoholu, aut či kovů. Tyto úlovky prodá v zastavárně či ve sběrných surovinách, kde opět figurují majitelé těchto provozoven vykupující kradené zboží za mnohonásobně nižší cenu, než by byla jejich skutečná hodnota. Jedinci tak peníze dlouho nevydrží (často se na tom podílí různé závislosti) a je nucen si je obstarat opět krádeží či půjčkou. Kruh je tímto uzavřen. Původní oběť se tak pod tíhou okolí a okolností může stát pachatelem.

Podle Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011-2015 (2011, s. 9-10) se mezi klíčové problémy v oblasti bezpečnosti v sociálně vyloučených lokalitách řadí:

- náročná vymahatelnost práva,
- skrytá kriminalita a provázanost jejích jednotlivých druhů, kdy pro náročnost klesá ochota policistů se případy zabývat,
- nízká míra spolupráce subjektů řešících bezpečnost působících v oblastech výskytu sociálně vyloučených lokalit,
- nedostatečné vzdělávání policistů o problematice sociálního vyloučení a nepromítání jejich nadstandardních výkonů v rámci toho jevu do mzdového ohodnocení,
- chybějící výzkum a metodika k řešení lichvy jako jednoho z nejpálčivějších témat sociálně vyloučených lokalit,
- nedostatečné rozšíření služby asistent při jednání s policií a jinými úřady,
- ohrožení romských obyvatel těchto lokalit fyzickými útoky a nenávisnými projevy násilí příznivci krajní pravice,
- neošetřená problematika osob navracejících se z výkonu trestu odnětí svobody do sociálně vyloučených lokalit,
- nedostatečná prevence finanční a právní ngramotnosti osob zde žijících,

- význam médií při upozorňování na negativní jevy vyskytující se v sociálně vyloučených oblastech, a s tím utváření záporného povědomí veřejnosti o nich.

1.5 Romové v České republice

Tato minoritní skupina je natolik spjatá s ústředním tématem této práce, že jí je věnována vlastní kapitola. Krátký exkurz do života romské menšiny zobrazuje, jak důležitá je romská historie k pochopení jejich přítomnosti v České republice, problémové oblasti, se kterými se zde potýkají i jevy, jež se v jejich souvislosti v poslední době vyskytují.

Stručná historie Romů na území českých zemí

Jak uvádí Davidová (1995, s. 14-15), Romové pochází z Indie. Na našem území se jejich výskyt datuje od století čtrnáctého (zmínka o cikánovi v jižních Čechách v „Popravčí knize pánů z Rožmberka“ z roku 1399) či začátku patnáctého (záznam o pobývání cikánů v české zemi v dokumentu „Staří letopisové čeští“ z roku 1416). Ačkoliv byl původně jejich příchod do Evropy přijat bez větších obtíží, exkomunikací z církve pařížským arcibiskupem v roce 1427 z důvodů bezbožnosti či parazitního chování, se započíná obrat postojů evropské většinové společnosti vůči Romům. Deklaruje to usnesení o vražedném pronásledování Romů ze sněmu v Augsburgu v roce 1548, což na našem území stvrzuje Ferdinand I. vydáním prvního mandátu uzákoňujícího útlak Cikánů v českých zemích.

První pokusy o začlenění Romů do společnosti přichází podle Říčana (2000, s. 17-19) zákonem Marie Terezie z roku 1761. Příslušníci romské minority byli v rámci této asimilační politiky nuceni k přizpůsobení se většinové společnosti, včetně povinnosti nemluvit romsky, ztráty svých cikánských jmen či rozptylu cikánských rodin do různých vesnic tak, aby v každé vesnici byla jen jedna z nich. Devatenácté století přináší postupné dobrovolné usazování Romů především na území jihovýchodní Moravy. I přes nevoli místního obyvatelstva se zde koncentrují a postupně vznikají osady – tzv. cikánské tábory. Jejich typickým znakem bylo kočovnictví. Obživu zajišťovalo zejména kovářské řemeslo, což však rozvoj průmyslu potlačil. Začali se tak živit věštěním, žebráním či krádežemi. Roku 1927 ČSR přináší perzekuční zákon zakazující Romům tábořit ve skupinách a kočovat, dochází k udělování zvláštních legitimací a jsou podrobni soustavnému policejnímu dohledu. Vláda nacistů a holocaust pak znamená pro české Romy vyhlazování v koncentračních táborech, kdy takto zahynulo téměř pět tisíc z nich.

Podle Šiškové (2001, s. 120-121) čítá počet českých a moravských Romů po válce jen 600 osob. Většina z těch, kteří se v současné době nachází na území České republiky, jsou přistěhovalci ze Slovenska. Jejich masivní stěhování probíhalo ve třech vlnách především v letech 1943-1993. První vlna zahrnuje hlavně mladé muže migrující za prací a posléze i celé jejich rodiny a osady, jejichž útočištěm se stalo především pohraničí, z něhož bylo vysídleno německé obyvatelstvo. Druhá vlna se pak datuje od padesátých do šedesátých let dvacátého století a je důsledkem organizovaných náborů do těžkého průmyslu ve slovenských osadách. Původní představa o náboru mladých a silných romských mužů a následně jejich návrat zpátky na Slovensko, byla rozplynuta opačným efektem. Tito muži si ze své rodné země přivezli své ženy a rodinu založili v Česku. Poslední přistěhovaleckou vlnu Romů do České republiky způsobilo usnesení vlády v roce 1965 o likvidaci cikánských osad, čtvrtí a ulic na Slovensku. Jejich obyvatelé byli vystaveni silnému nátlaku v podobě ničení obydlí a byli tak přinuceni ke změně prostředí, což následně přineslo vzájemné nepřátelské postoje s majoritní společností.

Problémové oblasti života Romů

Následující text bude spíše shrnutím předcházejících charakteristik hrozeb sociálně vyloučených, doplněný o jevy vztahující se většinou k romské populaci. Mezi nejstěžejnější problémové oblasti Romů se řadí bydlení, nezaměstnanost, nízká vzdělanost a zdravotní stav.

Bydlení. Romové převážně obývají byty v domech ve špatném technickém stavu v sociálně vyloučených lokalitách. Charakteristické pro ně je vícedětná a také několikagenerační domácnost žijící v jednom bytě. To sebou přináší špatné hygienické podmínky, málo soukromí a nedostatek prostoru na studium. Romské rodiny však nemají dostatek prostředků na zlepšení své situace a často doplácí na nízkou vzdělanost a uzavírají smlouvy dlouhodobě nevýhodné (Navrátil, 2003, s. 61-70). Podle Řičana (2000, s. 37) je také nechvalně známým znakem romské populace tzv. vybydlování. Jedná se o devastaci obývaného prostoru takovým způsobem, že je nutná rozsáhlá oprava či dokonce demolice. Tento proces může být vykonáván ve smyslu pouhého vandalství, ale také za účelem zisku, kdy jsou odmontovávány a rozprodávány části bytu.

Nezaměstnanost. Jak uvádí Kašparová, Ripka a Janků (2008, s. 37–39) vysoká míra nezaměstnanosti, zejména pak opakovaná a dlouhodobá, spočívá jak v nízké vzdělanosti

a kvalifikaci napříč celou komunitou, tak skrytou diskriminací ze strany zaměstnavatelů. Typická je pro romskou minoritu nezaměstnanost nepravá, kdy se registrují na úřadech práce pro získání sociálních dávek, ale účastní se šedé ekonomiky.

Nízká vzdělanost. Výstižné romské přísloví vyjadřující vztah Romů jak ke vzdělání, tak k budoucnosti vůbec nabízí Šišková (2002, s. 122): „Jím, piju, žiji, umřu – nač hospodařit“. Dále uvádí, že vzdělání pro ně není v přítomnosti tak důležité, protože přináší plody až po mnoha letech. Podle Šotolové (2001, s. 42-50) pak demotivační prostředí nedostudovaných rodičů a chudoba skýtá rizika v podobě nezakupování pomůcek potřebných pro plnohodnotné studium, neposílání dětí do mateřských škol a následně jejich špatná adaptace ve škole základní, nedohlžení rodičů na přípravu dětí do školy, podpora jejich absencí a umístování dětí do škol speciálních.

Zdravotní stav. Podle Kajanové (2009, s. 51) je nemocnost a invalidita u Romů v porovnání s českou populací vyšší. Svůj podíl na tom nesou již zmiňované špatné bytové podmínky a hygienické návyky, ale rovněž nevhodná strava (levné potraviny, tučné a smažené pokrmy, hodně sladkostí a málo ovoce a zeleniny), omezený přístup ke zdravotní péči (nedostatek peněz na léky) a závislosti (alkoholismus, ilegální drogy). „*Je nutné si však uvědomit, že samo sociální vyloučení by nemuselo mít negativní vliv na životní stav a zdraví jedince, avšak s touto situací se pojí stres plynoucí ze života v chudobě, který může mít negativní vliv především během těhotenství. Dále tento stres pramenící ze sociálního vyloučení může mít sekundárně (prostřednictvím výskytu stresu u rodičů a dospělých členů rodiny) negativní dopad na (romské) děti, díky čemuž je tato skupina ohrožena dalším negativním faktorem*“ (Balvin, Kwadrans a Kowalczyk, 2011, s. 357).

Romové - současnost, stěhování, násilí

V současnosti lze obecně u Romů pozorovat tendence k opouštění České republiky, zejména do Velké Británie či Kanady, která dokonce v roce 2009 kvůli masivnímu přílivu Romů znovu zavedla vízovou povinnost (Romea.cz, 2012). Jejich představy o získání pracovního místa, kvalitního bydlení a nediskriminačního přístupu se však často brzy po příjezdu rozplynuly a řada z nich, odvolávajíc se na zdlouhavé projednávání jejich žádosti o azyl, se navrátila zpátky (Novinky.cz, 2010). Stěhování Romů do Velké Británie si vyžádalo mediální pozornost ve Vsetíně (Parlamentní listy, 2011), které se stalo do jisté míry reakcí na vystěhování většiny rodin z k demolici určeného pavlačového domu v centru města do

montovaných domů v lokalitě Poschla. Jak uvádí Romea.cz (2010), toto stěhování proběhlo v roce 2006 a vzbudilo velké reakce, a to jak „přesunutí“ převážně romských rodin do lokality Poschla, která se nachází na okraji města, tak způsob vystěhování části rodin do domků na Přerovsko a Jesenicko. Tyto rodiny následně podávaly žaloby z důvodu údajného nátlaku pracovníků města ke stěhování a nevyhovujícím podmínkám v nově obývaných domech. Tato situace není v České republice ojedinělá a vystěhování romských rodin do okolních a jiných obcí se stává čím dál tím více diskutovaným tématem.

Velkým problémem je rovněž bydlení početných romských rodin v omezených prostorách v ubytovnách a transformace tohoto druhu bydlení z přechodného na trvalé. Romové, jimž není dále prodloužena nájemní smlouva (často z důvodu neplatičství či demolování majetku), se z důvodu nedosáhnutí na klasické nájemní bydlení (diskriminace, finance) a nedostatečného bytového fondu obcí a měst, uchylují do ubytoven, které se při dlouhodobém užívání stávají velmi nákladným druhem bydlení, mnohdy mnohem nákladnějším, nežli nájemní bydlení. Tyto sumy jsou pak často složeny ze státních příspěvků na bydlení, které dostávají jednotliví sociálně slabí Romové. Negativně jsou tedy vnímány jak zisky soukromých vlastníků ubytoven, tak doplácení na toto daňovými poplatníky České republiky (Česká televize, 2013). Tyto ubytovny se pak stávají ghetty poutajícími pozornost pravicových extremistů. Jejich pochody vyjadřující nesouhlas s životem sociálně slabých zneužívajících sociální systém provázejí nepokoje a konflikty (viz. Šluknovsko).

1.6 Možnosti řešení sociální exkluze

Následující výčet možných řešení je kombinací zavedených i doporučujících způsobů eliminace vzniku či dopadů sociální exkluze v rámci jednotlivých probíraných témat. Jistě nezahrnuje všechny možnosti, které jsou jak právně, tak společensky možné a uskutečnitelné, ale právě tyto považujeme za klíčové.

Bydlení

Problematika bydlení sociálně vyloučených je velmi obsáhlá. Stěžejní úloha při prevenci a řešení bydlení těchto osob je připisována zejména obcím, které podle zákona o obcích (Zákon č. 128/200 Sb., o obcích, §35 odst. 2) mají ve své samostatné působnosti vytvářet podmínky pro uspokojování potřeb svých občanů, zejména pak jsou uvedeny potřeby bydlení, rozvoje a ochrany zdraví informací, vzdělání, výchovy, dopravy, kulturního rozvoje

a ochrany veřejného pořádku. Níže jsou představeny možnosti řešení problematiky bydlení u sociálně vyloučených osob, přičemž jejich nositeli by podle Švece (2009, s. 18) měli být zejména již uvedené obce, soukromí vlastníci bytových fondů, dodavatele služeb (voda, elektřina, plyn) a nevládní organizace. Velmi důležitá je pak spolupráce jednotlivých aktérů.

Jak uvádí Veselá, Pospíšilová a Mazel (2008, s. 21) stěžejní je v této problematice vypracování zákona, který by upravoval obecně závazná pravidla pro sociální bydlení, podle kterého by obce byly povinny zajistit dostatečnou ubytovací kapacitu pro ty, kteří se ocitli na sociálním dně.

Mezi další intervenční možnosti řadí tito autoři vytvoření ochranného mechanismu, kterým by mohla být státem vytvořená Agentura pro sociální začleňování (dále jen Agentura) či jiná organizace, která by vyhledávala a řešila protiprávní jednání pronajímatelů v sociálně vyloučených lokalitách, což by byla pomoc pro osoby, které si byt pronajímají i pro obce a potažmo stát, kterým by toto opatření šetřilo náklady za prohlubující se rizikové faktory sociálního vyloučení.

Agentura zdůrazňuje potřebu jak stanovení nediskriminujících a srozumitelných pravidel pro přidělování obecních bytů obcemi, tak podporu krizového bydlení (azylové domy, ubytovny, noclehárny).

Rovněž uvádí jako preventivní opatření sociálního vyloučení využívání Institutu zvláštního příjemce dávky, což je možnost obce u osoby dlužící na nájemném a zároveň pobírající příspěvek na bydlení, tuto dávku i přes jeho nevoli zasílat přímo na účet pronajímatele a nájemci se tak tyto peníze vůbec nedostanou do rukou.

Další opatření nabízí Švec (2009, s. 18), a to jak na bázi teoretické typu protidluhového poradenství pro předlužené či zvyšování ekonomické gramotnosti obyvatel, tak praktické ve formě komunitní práce, kdy jsou nájemníci vedeni k odpovědnosti za obývané prostory prostřednictvím organizace úklidových či stavebních prací v jejich bydlišti. Motivačním prvkem zde může být možnost odpracovat si část svého dluhu.

Podle Švece je možností rovněž postupné bydlení. Takto se může jedinec vlastní snahou propracovat od pobytu v azylovém domě, přes ubytovnu a byty nižší kategorie, až po nájemní bydlení.

Velkým problémem bytové politiky v souvislosti se sociálním vyloučením je neplatičství. Jak uvádí Gabal (2006, s. 32-38), lze to řešit využíváním splátkového kalendáře, uzavíráním nájemní smlouvy na dobu určitou, přičemž v případě dobré platební morálky je smlouva automaticky prodloužena, instalací měřičů spotřeby energií každé bytové jednotce a také motivačními nástroji jako možnost odpracování si dluhu či odpuštění penále z prodlení.

Přístup na trh práce

Jak již bylo uvedeno, nezaměstnanost v sociálně vyloučených lokalitách se pohybuje v rozmezí devadesáti až sta procent. Tyto hodnoty jsou alarmující a odráží nutnost tento problém řešit. Švec (2009, s. 19) tuto odpovědnost řadí do kompetencí obcí, příspěvkových organizací obcí, úřadů práce, nevládních organizací a podnikatelských subjektů.

Mezi nástroje, které mohou dopomoci k řešení problematiky nezaměstnanosti, se řadí jak ty používané v rámci aktivní politiky zaměstnanosti, například rekvalifikace, investiční pobídky, společensky účelná pracovní místa nebo veřejně prospěšné práce, tak využívání veřejné služby, kdy lidé dlouhodobě nezaměstnaní a pobírající dávky v hmotné nouzi mohou svůj příjem vlastní prací zvýšit.

Efektivní v této oblasti mohou být rovněž pracovní a kariérové poradenství či různé motivační programy (Agentura pro sociální začleňování).

Dalším z opatření je podle Švece (2009, s. 19-20) poskytování kurzů pro zvyšování funkční gramotnosti (psaní životopisů, jednání s potencionálními zaměstnavateli, komunikační dovednosti) či podporované zaměstnání, spočívající v pomoci pro sociálně znevýhodněné prostřednictvím poradenství i asistence v průběhu celého procesu získávání i po přijetí do zaměstnání. Důraz je kladen na udržení si pracovního místa dlouhodobě.

Jak uvádí Gabal (2006, s. 49-51), možností je i podpora malého a středního podnikání osob ohrožených sociálním vyloučením, kdy předpokladem zapojení se do tohoto nástroje by mělo být vyšší vzdělání jedince.

Veselá, Pospíšilová a Mazel (2008, s. 26) se přiklání k posilování motivace zaměstnavatelů zaměstnávat sociálně vyloučené například formou daňových zvýhodnění či jiných dotací, ale i k sociálnímu podnikání, které spočívá v existenci tržního podniku, založeného za účelem zaměstnání sociálně znevýhodněných, jehož cílem není jen zisk společnosti, ale i vytváření integračního prostředí.

Vzdělání

S absencí vzdělání souvisí řada problémů spojených se sociálním vyloučením. Počínaje větším rizikem nezaměstnanosti, přes jazykovou nedostatečnost, až po chybějící základní právní a vůbec společenské chápání. Existuje řada mechanismů, které níže přiblížíme, sloužících k prevenci zmiňovaných jevů pomocí podpory vzdělávání, často však naráží na nevoli sociálně vyloučených se jich účastnit. Podle Švece (2009, s. 22) jsou klíčovými aktéry této problematiky školy, obce, mateřské školy, nevládní organizace, Policie, pedagogicko psychologické poradny a speciálně pedagogická centra.

Jako důležitý nástroj pro eliminaci rozdílů dětí docházejících do mateřských škol a dětí ze sociálně vyloučených lokalit, pro které je základní škola často prvním integračním kontaktem, řadí Veselá, Pospíšilová a Mazel (2008, s. 31-32) přípravné třídy základních škol. V případě nevyužívání tohoto nástroje z důvodu s tím spojených nákladů na dopravu či oblečení je možné řešení ve formě bezplatné dopravy dětí do takového zařízení, či zřízení jeho detašovaného pracoviště přímo v sociálně vyloučených lokalitách.

Dále tito autoři zdůrazňují význam sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi v dané lokalitě, které zahrnují pomoc sociálních pracovníků se zvládnutím rodičovství, s výchovou i s jednáním na úradech či zajišťování kontaktu se společenským prostředím.

V případě řešení záškoláctví Švec (2009, s. 22) poukazuje na nutnost nalézt opravdové příčiny záškoláctví, které nemusí být vždy na první pohled rozeznatelné, jako rodinné problémy či strach ze školy.

Gabal (2006, s. 61-65) seznam možných nástrojů řešení rozšiřuje o možnost předškolní mimoškolní přípravy v tzv. předškolních klubech umístěných přímo v lokalitě, které zřizují nestátní neziskové organizace či sociální odbory příslušných úřadů a slouží k přípravě dětí na povinnou školní docházku. Dalšími uvedenými návrhy tohoto autora jsou doučování v rámci školy či v neziskových organizacích a zřízení funkce asistent pedagoga. Role tohoto pomocníka spočívá zejména v usnadnění adaptace žáka pocházejícího ze sociálně vyloučené lokality majoritnímu prostředí. Pomáhá překonávat jazykové bariéry, spolupracuje s učiteli, nezastupitelnou úlohu zastává v komunikaci s rodiči a nezřídka se podílí i na volnočasových aktivitách pro tyto děti. Velmi dobře hodnocená je pak tato funkce v rámci romské komunity, kdy romský asistent funguje jako pozitivní vzor.

Agentura zdůrazňuje význam multidisciplinární spolupráce. Tento druh pomoci sociálně znevýhodněným dětem spočívá ve vytvoření týmu z kompetentních institucí, jehož činnost spočívá ve včasné detekci problémů, vzájemné informovanosti a v hledání řešení pro udržení těchto dětí v hlavním vzdělávacím proudu. Tato skupina by měla být tvořena školami všech úrovní, poradenskými zařízeními, středisky výchovné péče, orgány sociálně právní ochrany dítěte, neziskovými organizaci, zástupci měst apod.

Bezpečnost

Oblast bezpečnosti nezasahuje jen sociálně vyloučené lokality, ale páchaná kriminalita a ohrožení bezpečnosti se často dotýká i okolních obcí a měst těchto lokalit. Je proto potřeba plánovaná a profesionální spolupráce aktérů této problematiky, kterými podle Švece (2009, s. 24) jsou: Policie (státní i městská nebo obecní), obce, nevládní organizace, školy a probační a mediační služba.

K posílení bezpečnosti vně i v dosahu sociálně vyloučených lokalit nabízí řadu možných řešení Agentura, a to například zřízení asistenta pro jednání s policií a dalšími úřady. Činnost těchto pracovníků spočívá v navázání kontaktu s obyvateli sociálně vyloučených lokalit a nabízení jim pomoci. Častým pobytem zde a komunikací s místními si budují důvěru, kterou se snaží přenášet na ostatní instituce. Slouží tedy jako prevence kriminality i pomocná složka pro svědky a oběti trestné činnosti v sociálně vyloučených lokalitách.

Dalším z opáření je podle Agentury regulace výherních automatů a vytvoření koordinačních platforem, tedy předávání si informací a koordinování postupů práce mezi aktéry této problematiky.

Švec (2009, s. 24) dále uvádí Community policing, tedy stálou skupinu policistů působících v dané lokalitě jako preventivní opatření proti páchaní trestné činnosti, ale i posilování vzdělanosti policistů o sociálně vyloučených lokalitách.

Jako velmi důležitý aspekt pak tento autor zdůrazňuje prevenci, ať už na školách v rámci včasného odhalování např. šikany či závislostí na návykových látkách, tak nabídkou volnočasových aktivit jako alternativního využití volného času různými organizacemi.

2 SOUČASNÝ STAV POLITIKY A SOCIÁLNÍ EXKLUZE

V této kapitole představíme, jakým způsobem se k probírané problematice staví Česká republika a Evropská unie. Zejména jsou pak uvedeny klíčové dokumenty a instituce.

2.1 Evropská unie a sociální exkluze

Na poli Evropské unie jsou řešení sociálního vyloučení a boj proti diskriminaci chápány jako jedno ze stěžejních témat v rámci sociální politiky EU. Proto jim je věnováno nejen dostatek prostoru v rámci evropské agendy a potažmo agend členských států, ale také finanční injekce v rámci sociální politiky EU. Zejména se jedná o dotace z Evropského sociálního fondu (ESF) zaměřujícího se na zvyšování kvalifikace občanů a zlepšení jejich šancí na uplatnění na trhu práce, Programu PROGRESS, který slouží k podpoře zaměstnanosti, pracovních podmínek, rovnosti žen a mužů, sociální ochraně a sociálnímu začleňování a boji proti diskriminaci a z Evropského fondu pro přizpůsobení se globalizaci (EGF), z něhož jsou prostředky poskytovány především na podporu pracovníků propuštěných ze zaměstnání v důsledku změn v rámci světového obchodu (MZV, 2010).

Přelom tisíciletí znamená pro problematiku sociální exkluze značný posun. Zásadním bylo zasedání Evropské rady v Lisabonu roku 2000 (tzv. „Lisabonský proces“) s cílem vybudovat z EU do deseti let nejstabilnější ekonomiku světa schopnou trvale udržitelného růstu pomocí Otevřené metody koordinace. *„Tato metoda spočívá ve stanovování společných cílů a společných ukazatelů, kterými se měří pokrok při dosahování těchto cílů“* (Evropská komise, 2013). Na dalším zasedání této instituce v Nice téhož roku pak byly stanoveny první společné cíle v boji proti sociálnímu vyloučení a chudobě v rámci přijatého Evropského sociálního programu (MPSV, 2010). Z těchto iniciativ vzešla povinnost členských států EU od roku 2001 předkládat Evropské komisi své Národní akční plány sociálního začleňování. Summit Evropské rady v roce 2005 pak zrevidoval Lisabonskou strategii ve prospěch růstu a zaměstnanosti jako prioritních témat a nástrojem realizace této revize se stal Národní program reform. Ke změnám došlo také na poli sociálního začleňování, kdy se dosud dokládání Národní akční plány sociálního začleňování stali součástí Národní zprávy o strategiích sociální ochrany a sociálního začleňování. Tento dokument je výsledkem sladění témat sociálního začleňování, důchodů a zdravotní a dlouhodobé péče v jeden proces. Sestavuje se podle společných cílů schválených v roce 2006 Evropskou radou a obsahuje národní plány a strategie jmenovaných oblastí. Národní zprávy o strategiích sociální ochrany a sociálního začleňování byly nejprve

předkládány na období 2006-2008 a následně 2008-2010. Od roku 2010 Lisabonská strategie končí a započíná Strategie Evropa 2020 (MPSV, 2010).

Tato desetiletá strategie EU má za úkol dosáhnout nového hospodářského růstu, který bude inteligentní, udržitelný, inkluzivní a také více podporující sociální začlenění. Stanovuje si proto cíle v oblastech zaměstnanosti, výzkumu a vývoje, změny klimatu a udržitelného zdroje energie, vzdělání a boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Poslední jmenovaný pak spočívá ve snížení alespoň o 20 milionů počet lidí, kteří v chudobě a sociálním vyloučením žijí, nebo jim hrozí. Součástí této Strategie je Evropská platforma pro boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení, jejíž činnost se datuje od roku 2010. Cílem platformy je pomoci plnit poslední jmenovaný cíl. Její role spočívá zejména v tvorbě osvědčených postupů, stanovení pravidel platných pro celou EU a poskytování finančních prostředků. Za klíčová opatření pokládá zlepšit přístup k pracovnímu trhu, sociálnímu zabezpečení, zdravotnictví, bydlení či vzdělávání, lepší využití prostředků z EU, podpoře inovací a partnerství veřejného a soukromého sektoru (Evropská komise, 2013).

Důležitá spolupráce proběhla mezi Evropskou unií a členskými státy vyhlášením roku 2010 jako Evropského roku boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Smysl této iniciativy spočívá nejen ve zvýšení informovanosti veřejnosti o této problematice, ale také o potvrzení politického závazku EU a jejích členských zemí proti tomu bojovat. Výsledkem pak jsou kampaně, semináře, přednášky, filmy a ostatní formy medializace tohoto problému. Důraz je kladem na prolomení stereotypů a změny vnímání tohoto stavu i pomocí výpovědí lidí, kterých se chudoba či sociální vyloučení přímo dotýká (Evropská komise, 2013).

2.2 Česká republika a sociální exkluze

Zásadní kroky v boji proti sociální exkluzi se v naší zemi objevují až na základě vstupu do Evropské unie. Jako všechny přistupující země i ČR musela na základě Otevřené metody koordinace vypracovat Národní akční plán sociálního začleňování 2004-2006. Ve stručnosti si tedy představíme některé z řady dokumentů a institucí vytvořených, zřízených a působících v rámci České republiky pro mírnění dopadů a prevenci proti sociálnímu vyloučení. Tento výčet nezahrnuje veškeré možné dokumenty a instituce, slouží spíše k náhledu, v jakém rozsahu je tato problematika řešena.

Dokumenty

Národní akční plán sociálního začleňování 2004-2006: pověřeným zpracovatelem je Ministerstvo práce a sociálních věcí, které pro tyto účely zřídilo komisi z řad odborníků a ostatních kompetentních osob. Tento dokument definuje realitu a očekávaný vývoj stěžejních oblastí, ohrožené skupiny, stanovuje cíle i opatření vedoucí k jejich řešení.

Národní zpráva o strategiích sociální ochrany a sociálního začleňování 2006-2008: z výše uvedených důvodů je Národní akční plán sociálního začleňování na dané období součástí této Národní zprávy spolu s Národní strategickou zprávou o důchodech a Národní strategií zdravotní a dlouhodobé péče. Každá z nich si pak vytyčuje vlastní specifické cíle, které jsou ve Společné části propojeny v jeden.

Národní zpráva o strategiích sociální ochrany a sociálního začleňování 2008-2010: podobně jako předchozí dokumenty shrnuje problémy, stanovuje cíle a nástroje a vytváří institucionální mechanismy k jejich řešení, zároveň však reaguje na výzvy, které byly na ČR kladeny v rámci Společných zpráv o sociální ochraně a soc. začleňování v letech 2007 a 2008 (MPSV, 2010).

Strategie Evropa 2020: v rámci této strategie jsou členské země zavázané stanovit na základě hlavních cílů tohoto dokumentu (viz. výše) cíle národní a na své úrovni aplikovat politiky a nástroje pro jejich plnění. ČR. Vláda ČR tak stanovila řadu dílčích cílů v oblasti zaměstnanosti (ženy, starší pracovníci, mladí, lidé s nízkou kvalifikací, administrativní zátěž pro podnikatele, produktivita), cíl investic do výzkumu a vývoje, cíle týkající se vzdělání (zvýšení počtu vysokoškolsky vzdělaných, snížení počtu předčasně opouštějících vzdělávací proces) a v pro nás stěžejní oblasti – sociální začleňování a snižování chudoby cíl jeden, a to udržet hranici počtu osob tímto ohrožených či již postižených do roku 2020 a zároveň snížení jejich počtu o třicet tisíc (Vláda, 2009-2013).

Národní program reforem České republiky 2012: tento dokument je příspěvkem ČR v rámci plnění cílů Strategie Evropa 2020 zpracovaný vládou ČR. Stanovuje hlavní zásady reformních opatření, obsahuje priority vlády, ale snaží se i reflektovat územní dimenzi hospodářské politiky. Mezi reformní kroky v oblasti sociálního vyloučení řadí: inkusivní vzdělávání (zejména plnění školní docházky), efektivní sociální transfery (hlavně zkvalitňování informací o dávkách i příjmech), sociální začleňování osob se zdravotním postižením, kvalitní sociální služby potřebným, finanční gramotnost, sociální začleňování Romů a ostatních vyloučených a ohrožených skupin, zkvalitnění systému péče o ohrožené děti, dostupné bydlení a podpora aktivního stárnutí (Národní program reforem České republiky 2012, 2012, s. 7-8 a 45-48).

Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011-2015: tento materiál sleduje výchozí stav, klíčové problémy, vize, seznam priorit a opatření u témat, které řešili pracovní skupiny složené ze zástupců resortů, obcí a odborné veřejnosti. Těmito tématy jsou bezpečnost, bydlení, soc. služby, rodina a zdraví, vzdělávání, zaměstnanost a dávkové systémy a regionální rozvoj (Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011-2015, 2011, s. 3-7).

Další koncepce a strategie: Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2012-2015, Koncepce bydlení ČR do roku 2020, Národní strategie ochrany práv dětí, Národní plán vytváření rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2010-2014, Národní strategie finančního vzdělávání 2010, Národní program přípravy na stárnutí na období 2013-2017, Koncepce romské integrace na období 2010-2013.

Instituce a orgány

Rada vlády pro lidská práva a zmocněnkyně pro lidská práva: tato Rada je poradním orgánem vlády ČR pro otázky lidských práv a svobod, zpracovává návrhy či hodnotí legislativní návrhy. Zmocněnkyně zpracovává koncepce či zprávy v této problematice. Podobně působí rovněž Rada vlády pro národnosti menšiny (Vláda, 2009-2013).

Veřejný ochránce práv: tzv. ombudsman, který chrání osoby před jednáním úřadů a institucí, před omezováním jejich svobody a diskriminací (Veřejný ochránce práv, 2013).

NAPSI spolu: projekt neziskových organizací (Občanské sdružení IQ, Roma servis, Člověk v tísni, Socioklub, sdružení SKOK a občanské sdružení EAPN Česká Republika), které se snaží zlepšit proces sociálního začlenění potřebných (EAPN ČR, 2009).

Rada vlády pro záležitosti romské menšiny: tento poradní orgán vlády se snaží zejména o sjednocení činností ministerstev, státních orgánů i krajů v oblasti romské integrace. Hlavní činností Rady je iniciování systémových změn a odstraňování překážek pro plnohodnotný život Romů v české společnosti.

Agentura pro sociální začleňování: činnosti tohoto vládního orgánu jsou zaměřeny zejména na eliminaci vzniku a rozšiřování sociálně vyloučených lokalit. Stará se o přenos národních strategií na místní úroveň a meziregionální výměnu zkušeností. Poskytuje tedy metodickou podporu a pomoc při přípravě a realizaci integračních projektů (Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2011, s. 11-12).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 SOCIÁLNÍ EXKLUZE VE MĚSTECH PŘEROV A VSETÍN

Praktická část této práce se zabývá sociální exkluzí ve městech Přerov a Vsetín. Vzhledem k rozsahu práce jsou pro srovnávání současného stavu a přístupů k řešení sociálního vyloučení ve vybraných městech stanoveny tři jím dotčené skupiny, a to Romové, bezdomovci a senioři. Cílem je tedy zjistit a porovnat přístupy k řešení sociální exkluze u zmíněných skupin ve městech Přerov a Vsetín a navrhnout opatření k jejímu omezení.

3.1 Město Přerov a sociální exkluze

Město Přerov

Město Přerov leží v Olomouckém kraji v nadmořské výšce 210 m. n. m. Rozkládá se po obou březích řeky Bečvy. Včetně městských částí se rozprostírá na ploše 5 848,71 ha.

První zmínka o tomto městě je z roku 1141 v listině biskupa Zdíka, ale právo královského města dostává až v roce 1256 Přemyslem Otakarem II. Šestnácté století přináší díky zastoupení členů jednoty bratrské Přerovu věhlas. Od druhé poloviny sedmnáctého století však dochází postupně k úpadku a ztrátě významu města. Hospodářský růst přichází až v souvislosti s vybudováním železnice v roce 1841, čímž se Přerov stává důležitou železniční křižovatkou (Město Přerov, 2013). Tím také začíná budování průmyslu, vznikají např. továrny na výrobu škrobu, olejů, cukrovar, pivovar i chemické továrny či elektrárna.

Novodobá historie města zachovává průmysl strojírenský, chemický a potravinářský jako stěžejní a město Přerov se rovněž nadále řadí mezi významné železniční uzly. Významnými zaměstnavateli v tomto městě jsou Kazeto, s.r.o., Pivovar Zubr, Meopta – optika, s.r.o., Precheza a.s. či PSP Engineering, a.s. a PSP Slévárna, a.s. (Integrovaný plán rozvoje města Přerov – Jih, 2008, s. 6 a s. 10).

Níže uvedená tabulka (Tab. 1) udává přehled vybraných charakteristik obyvatelstva města Přerov. Celkový počet obyvatel je 44 361 osob, více než polovina z nich má maturitu nebo výuční list. Většina se hlásí k národnosti české, pouze padesát jedna osob pak k národnosti romské. Osobami bydlícími v zařízeních se podle metodických vysvětlivek ČSÚ rozumí např. dětské domovy, penziony pro důchodce, léčebny, atd. Osoby mimo byty a zařízení jsou pak osoby bydlící v mobilních objektech, nouzových objektech či rekreačních chatách.

Tab. 1. Vybrané charakteristiky obyvatel města Přerov

		OBYVATELSTVO CELKEM		Z toho	
		celkově	%	Ženy	Muži
Obyvatelstvo celkem		44 361	100,0	23 020	21 341
Věk	0 – 14	5 854	13,2	2 854	3 000
	15 – 64	30 387	68,5	15 346	15 041
	65 a více	7 974	18,0	4 758	3 216
	průměrný věk	42,5	-	44,1	40,7
Vzdělání	Bez vzdělání	123	0,3	67	56
	Základní	6 248	14,1	4 054	2 194
	střední vč. Vyučení	12 374	27,9	5 702	6 672
	střední s maturitou	11 846	26,7	6 478	5 368
	Nástavbové	1 018	2,3	612	406
	vyšší odborné	482	1,1	306	176
	Vysokoškolské	4 916	11,1	2 287	2 629
Národnost	Česká	25 646	57,8	13 809	11 837
	Moravská	6 001	13,5	2 927	3 074
	Slezská	9	0,0	3	6
	Slovenská	595	1,3	278	317
	Romská	51	0,1	28	23
Způsob bydlení	v bytech	43 271	97,5	22 618	20 653
	v zařízeních	576	1,3	202	374
	Mimo byty a zařízení	514	1,2	200	314

Zdroj: vlastní zpracování, data: ČSÚ, SLDB 2011

Sociální vyloučení v Přerově

Sociální vyloučení je determinováno mnoha faktory. Jedním z nich je nezaměstnanost. Níže uvedená tabulka (Tab. 2) nabízí vývoj ukazatelů nezaměstnanosti od roku 2005 do roku 2011 ve správním obvodu Přerov. Míra nezaměstnanosti vyjadřující podíl dosažitelných uchazečů o zaměstnání a obyvatel ekonomicky aktivních, evidovaní uchazeči o zaměstnání i počet uchazečů na jedno pracovní místo vykazují podobný vývoj: oproti roku 2005 dochází v letech 2006, 2007 a 2008 k poklesu, avšak v roce 2009 a 2010 hodnoty rapidně stoupají. Rok 2011 pak vyjadřuje mírně klesající tendence.

Tab. 2. Vývoj nezaměstnanosti ve správním obvodu Přerov 2005 - 2011

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Míra nezaměstnanosti (v %)	11,60	10,96	8,33	7,71	12,72	12,93	12,26
Evidovaní uchazeči o zaměstnání	5 343	5 046	3 854	3 524	5 625	5 734	5 415
Počet uchazečů na 1 pracovní místo	26,8	8,1	4,4	9,0	58,6	39,8	31,5

Zdroj: vlastní zpracování, data: ČSÚ

Další problém týkající se sociálního vyloučení je stárnutí populace. Jak je uvedeno v Tabulce 1, počet osob starších 65 let je 7 974, tedy 18 % z celkového obyvatelstva Přerova, což dle statistik ČSÚ znamená postupný nárůst od roku 2001 o 3,9 %. Index stáří (počet osob ve věku 65 a více let na 100 dětí ve věku 0 – 14 let) se od roku 2001 zvýšil z 90 na 129,2 %. Průměrný věk obyvatel Přerova je 42,5. Počet seniorů je tedy vyšší nežli počet dětí, a je proto nutné u této skupiny osob zejména preventivně bojovat proti sociálnímu vyloučení, které, jak bylo výše zmíněno, u nich hrozí z mnoha příčin (nemoci, zaostávání v technologiích, úbytek finančních prostředků, stigmatizace a diskriminace).

Určit přesný počet bezdomovců v Přerově je, jako ostatně všude jinde, velmi problematické. Podle pracovníků Oddělení sociálních věcí a zdravotnictví Magistrátu města Přerov je často prezentovaným číslem udávajícím počet bezdomovců v Přerově číslo 300. To je však podle nich velmi nepřesné. Jak dále udávají, podle výzkumu prováděného před začátkem zimy, kdy sociální pracovníci města Přerov spolu s městskými policisty v rámci kampaně „Kam v mrazivých dnech“ objížděli lokality, kde se lidé bez přístřeší nejčastěji sdružují a nabízeli jim bezplatné přespání v ubytovně Českého červeného kříže, se počet těch, kteří nevyužívají ubytování na ubytovnách, pohybuje okolo 15 osob.

Poslední námi sledovaná skupina jsou Romové. Jejich počet v Přerově nelze přesně určit. Ačkoliv se při SLDB 2011 přihlásilo k romské národnosti pouze 51 osob, skutečné odhady se dle terénních pracovníků magistrátu města Přerov pohybuje v rozmezí 3500 – 4000 osob, což by znamenalo 10% podíl Romů na celkovém počtu obyvatelstva města Přerov. Jedna z tezí jejich koncentrace v Přerově je založena na dobré dostupnosti ze Slovenska v rámci železniční sítě směřující dále na západ.

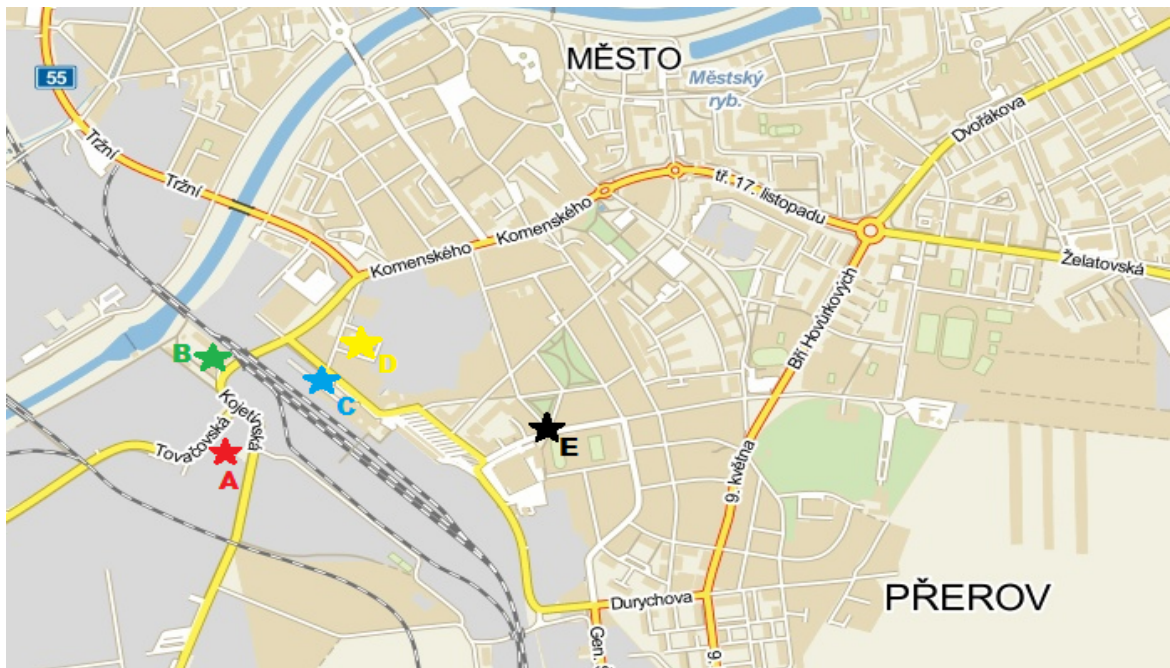
Sociálně vyloučené lokality v Přerově

Podle výzkumu Janouškové a Topinky (2009, s. 7-8) jsou sociálně vyloučené lokality města Přerov soustředěny zejména v ulicích Tovačovská (Obr. 2 A, 3 A), Kojetínská (Obr. 2 B, 3 B), Husova (Obr. 2 C, 3 C) a Škodova (Obr. 2 D, 3 D). Počet osob v nich žijící je podle autorů výzkumu 836 a převážně se jedná o příslušníky romské komunity. Zároveň však poukazují na skutečnost, že dříve realizované výzkumy udávají vyšší počet obyvatel přerovských sociálně vyloučených lokalit, kdy například Gabalova zpráva, která vypovídá o letech 2005 a 2006, se téměř shoduje s údaji terénních sociálních pracovníků města z roku 2008 a jejich odhady jsou 2 500 až 2 900 romských obyvatel těchto lokalit.

Kašparová, Ripka a Janků (2008, s. 261-262 a 293-294) datují vznik sociálně vyloučených lokalit do devadesátých let dvacátého století ve spojitosti s útlumem průmyslu v Přerově. Ten přilákal po druhé světové válce Romy ze Slovenska, zejména velké firmy jako Meopta či Kazeto, jež nabízeli jak práci, tak bydlení.

Již zmiňovaná devadesátá léta však přináší pokles pracovních míst, zvýšené nároky na vzdělání a kvalifikaci a neregulované nájemné, a to pro nezaměstnané, na sociálních dávkách závislé Romy znamenalo neschopnost platit toto bydlení. Stěhovali se proto do bytů, kde byly nájemní menší. Většina z těch, které nyní tvoří sociálně vyloučené lokality, jsou bývalé domy pro zaměstnance železnice, a proto je jejich umístění v její blízkosti.

Romové se do těchto lokalit stěhovali z různých důvodů. Řada z nich zde našla nové bydliště na základě rozhodnutí Magistrátu města Přerov vyhradit ulice Tovačovská a Kojetínská pro neplatiče a dlužníky na nájemném. Umístění na okraji města, dostatek bytů po zaměstnancích drah, kteří byli přestěhováni do města a přirozené oddělení drahou, vytvořilo z těchto lokalit vhodné místo pro problémové nájemníky. Někteří se stěhovali dobrovolně z důvodu získání většího bytu či přistěhováním se za příbuznými, ale i výměnou bytů s Neromy, kteří v důsledku rostoucího počtu romských rodin v lokalitě byt vyměnili.

Obr. 2. Sociálně vyloučené lokality v Přerově

Zdroj: vlastní zpracování, podkladová mapa: mapy.cz

Obr. 3. Sociálně vyloučené lokality Přerov – detail

Zdroj: vlastní zpracování, podkladová mapa: Mapy Google

Stručná charakteristika sociálně vyloučených lokalit v Přerově podle dokumentu *Evaluace v lokálních partnerstvích období 2008-2010* (s. 13-15):

Lokalita Tovačovská (Obr. 2 A, 3 A): dva domy zde se nacházející původně sloužily jako sezónní ubytovny pro dělníky z pivovaru. Od hlavní silnice jsou odděleny plnými železnými vraty. Obývaný je jen první z nich obsahující 8 bytů, které obývá 34 Romů. Tyto byty se řadí mezi tzv. holobyty, jsou vybaveny záchodem, umyvadlem se studenou vodou a elektrickým vytápěním podlahy. Spolu s Kojetínskou je Tovačovská městem vymezená jako lokalita pro neplatiče.

Lokalita Kojetínská (Obr. 2 B, 3 B): tato lokalita se nachází u výpadové silnice na Kojetín, lemují ji řeka Bečva a železniční trať. Tvoří ji dva cihlové dvoupodlažní domy s 97 byty, které obývá 35 rodin čítající 250 osob.

Lokalita Husova (Obr. 2 C, 3 C): zde žije přibližně 450 osob, z toho 20 Neromů. Obývají tři domy s čtyřiceti sedmi byty. V blízkém okolí se nachází silnice a železnice.

Lokalita Škodova (Obr. 2 D, 3 D): ulice Škodova se nachází mezi nádražím a centrem města a žilo zde asi 110 obyvatel v 81 bytových jednotkách umístěných v 6 cihlových domech. V roce 2007 město tuto lokalitu prodalo společnosti Opera Bohemia s.r.o., která má doby zbourat a nájemníky vystěhovat. Jak aktuálně informuje Přerovský deník (denik.cz, 14.4.2013), výstavba moderní čtvrti s byty a obchůdky, která měla dle společnosti Opera Bohemia s.r.o. nahradit domy tvořící sociálně vyloučenou lokalitu, se doposud neuskutečnila a práce této společnosti skončily demolicí domů, po níž zbyla jen neodvezená suť. Většina obyvatel se po dohodě s městem, často v kombinaci s jednáními o úhradě dluhů, přestěhovala do nedaleké Husovy ulice či do jiných přerovských částí.

Dalšími lokalitami, které se dají charakterizovat jako sociálně vyloučené, je ulice Denisova a přilehlé náměstí Fr. Rasche (Obr. 2 E), kde dohromady bydlí asi 70 Romů ve 20 bytech.

3.2 Město Vsetín a sociální exkluze

Město Vsetín

Město Vsetín leží ve Zlínském kraji v nadmořské výšce 345 m. n. m. Rozkládá se podél řeky Vsetínská Bečva na úpatí Vsetínských, Hostýnských a Vizovických vrchů. Jeho rozloha činí 5 761,49 ha (Město Vsetín, 2013).

První zmínky o Vsetínsku pochází z roku 1297, kdy se toto území začíná osídlovat. Listina z roku 1308 ho pak nazývá městem Setteinz a od roku 1396 již listinné dokumenty používají názvu Wssetin. Vkladu do zemských desek se mu dostává až v roce 1505.

Sedmdesátá léta devatenáctého století znamenají pro město Vsetín průmyslový rozmach v podobě střediska výroby nábytku z ohýbaného dřeva. S hospodářským rozmachem přichází výstavba železnice, vodovodu, elektrárny i škol. Světová krize třicátých let dvacátého století však přináší zánik nábytkářského a ostatního průmyslu a přichází nezaměstnanost. Pomoc z krize přišla ve formě výstavby závodu Zbrojovka v roce 1937 a výrobou elektromotorů v továrně Josefa Sousedíka. Zbrojní výroba pak během druhé světové války pomohla k dvojnásobnému zvýšení počtu obyvatel města, a to na 14 tisíc (Strategický plán udržitelného rozvoje Vsetínska na roky 2011-2015, 2011, s. 5).

V rozvoji zbrojní výroby a strojního a elektrotechnického průmyslu dochází i v poválečném období. Zvyšující se počet obyvatel města si vyžádal masivní výstavbu panelových sídlišť v okrajových částech města. Transformační ekonomické a průmyslové změny devadesátých let však přináší dlouhodobou nezaměstnanost a vznik brownfieldů. V současnosti je město Vsetín průmyslovým a správním centrem regionu. Mezi firmy zde působící se řadí například MEZSERVIS spol. s.r.o., Zbrojovka Vsetín – Nástroje, a.s., IRISA, Austin Detonator s.r.o., TES VSETÍN, INDET SAFETY SYSTEMS a.s. či Hirschmann Czech s.r.o. (Koncepte rozvoje města Vsetín 2007-2013, 2008, s. 14-19).

Níže uvedená data (Tab. 2) ukazují, že počet obyvatel města Vsetín je dle posledního sčítání lidu, domů a bytů 26 638 osob, více je zastoupeno pohlaví ženské a 68,9 % obyvatelstva tohoto města se nachází ve věkové kategorii 15 - 64. Nejvíce je zde osob se středním vzděláním (podobný je počet osob s výučním listem a s maturitou) a mimo byty a zařízení se nachází 324 osob. Výskyt české národnosti je opět nejčastější a k romské se ve Vsetíně přihlásilo 50 osob.

Tab. 3. Vybrané charakteristiky obyvatel města Vsetín

		OBYVATELSTVO CELKEM		Z toho	
		Celkově	%	Ženy	Muži
Obyvatelstvo celkem		26 638	100,0	13 882	12 756
Věk	0 – 14	3 737	14	1 783	1 954
	15 – 64	18 344	68,9	9 374	8 970
	65 a více	4 471	16,8	2 683	1 788
	průměrný věk	41,6	-	43,4	39,8
Vzdělání	bez vzdělání	78	0,3	46	32
	Základní	3 643	13,7	2 399	1 244
	Střední vč. vyučení	7 283	27,3	3 174	4 109
	Střední s maturitou	7 057	26,5	3 930	3 127
	Nástavbové	770	2,9	526	244
	vyšší odborné	306	1,1	205	101
	Vysokoškolské	2 954	11,1	1 433	1 521
Národnost	Česká	15 686	58,9	8 422	7 264
	Moravská	2 632	9,9	1 340	1 292
	Slezská	5	0,0	-	5
	Slovenská	255	1,0	124	131
	Romská	50	0,2	22	28
Způsob bydlení	v bytech	26 205	98,4	13 712	12 493
	v zařízeních	109	0,4	67	42
	mimo byty a zařízení	324	1,2	103	221

Zdroj: vlastní zpracování, data: ČSÚ, SLDB 2011

Sociální vyloučení ve Vsetíně

Nezaměstnanost, jak již bylo několikrát řečeno, je častou příčinou i důsledkem sociálního vyloučení. Na Vsetínsku dochází k podobnému vývoji jako na Přerovsku, kdy oproti roku 2005 dochází ke znatelnému nárůstu hodnot jak u míry nezaměstnanosti, evidovaných uchazečů o zaměstnání, tak i u počtu uchazečů na jedno pracovní místo. K výraznému posunu dochází v roce 2009, kdy na jedno pracovní místo připadá 36,5 uchazečů o zaměstnání, což je oproti roku 2008 nárůst téměř o 27 uchazečů. V letech 2010 a 2011 dochází k postupnému poklesu uvedených ukazatelů.

Tab. 4. Vývoj nezaměstnanosti v okrese Vsetín 2005 - 2011

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Míra nezaměstnanosti (v %)	11,25	10,14	7,22	8,04	14,73	13,28	11,22
Evidovaní uchazeči o zaměstnání	4 204	3 754	2 691	2 941	5 189	4 724	3 970
Počet uchazečů na 1 pracovní místo	18,3	8,3	4,1	9,8	36,5	31,3	14,7

Zdroj: vlastní zpracování, data: ČSÚ

Trend stárnutí populace se nevyhýbá ani městu Vsetín. Dokládá to více než 4% nárůst podílu osob starších 65 let oproti roku 2001, což v roce 2011 představuje hodnotu 18,8 %. Průměrný věk vsetínského obyvatelstva je 41,6, přičemž u žen je tato hodnota 43,6 a u mužů o 3,6 roku méně. Zvyšující se počet starých osob dokládají srovnávací hodnoty ČSÚ let 2001 a 2010, kdy index stáří vzrostl ze 78,3 % (2001) na 118,7 % (2010).

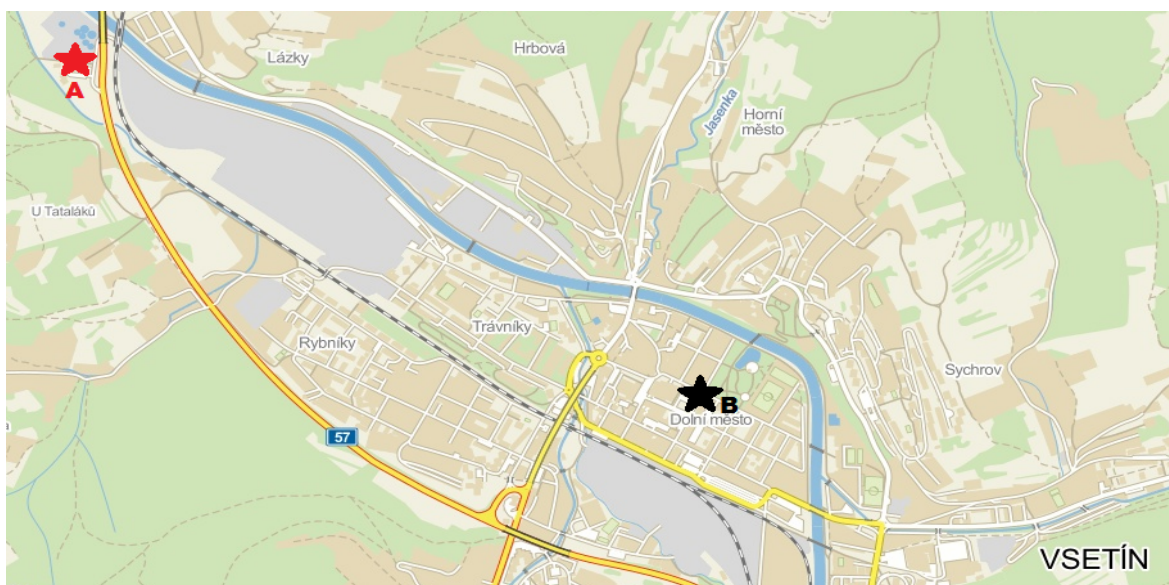
Počet bezdomovců ve Vsetíně nelze přesně určit. Podle vedoucího Denního centra Elim pana Mgr. Oldřicha Unara se jejich počet pohybuje okolo 100 osob, z čehož 15-20 % tvoří ženy a zbytek muži. Tento počet se v průběhu roku mění a zahrnuje osoby bez přístřeší, které žijí na ulici a navštěvují Denní centrum Elim, osoby přespávající v Noclehárně Elim, osoby pobývajících v Azylovém domě Elim, osoby žádné služby nevyužívající i potencionální bezdomovce, čili ty, kteří například dočasně přespávají u známých, či v jiných nevyhovujících podmínkách (garáž, sklep). Jak dále Mgr. Unar dodává, nejčastěji se sdružují u hypermarketů či pod mostem nacházejícím se u frekventované silnice na Zlín.

K národnosti romské se ve Vsetíně hlásí 50 osob. Podle Zprávy o stavu romské menšiny v kraji za rok 2011 (2012, s. 3) však čítá jejich odhadovaný počet asi 400 osob.

Sociálně vyloučená lokalita ve Vsetíně

Jak uvádí Plán prevence kriminality města Vsetín na léta 2012-2015 (2012, s. 17), ve Vsetíně se dá o sociálně vyloučené lokalitě hovořit pouze v souvislosti se sídlištěm Poschla. Jedná se o lokalitu vzdálenou od centra města zhruba 2,5 km, kde byly postaveny 2 obytné montované kontejnery, z nichž každý obsahuje 12 bytových jednotek (Obr. 4, A, 5 A). Vznik této sociálně vyloučené lokality vzbudil velký zájem veřejnosti (bližší kapitola 1.5 Romové). Jejimi obyvateli jsou převážně Romové, kteří podle Grygara a Stöckelové (2007, s. 11-17) přichází z východního Slovenska do Vsetína od padesátých let dvacátého století v několika vlnách. Zaměstnání i ubytování našli ve vsetínském závodě Zbrojovka Brno. Domy, které Romové obývali, byly roztroušeny různě po městě a často v nich docházelo

k vybydlování. V popředí zájmu z hlediska vzniku vsetínské sociálně vyloučené lokality je však Pavlačový dům v centru města. Ten byl ve správě Zbrojovky Brno, avšak po změně zákonů v roce 1992 přešel do vlastnictví města. K přidělování bytů v něm docházelo například na základě pořadníku, z důvodu dluhů na nájemném či kvůli porušování dobrých mravů v předešlém bydlišti. Někteří tam byli přesídlení z domů, které byly tak zdevastované, že se musely zbourat. Postupně však chátral i Pavlačový dům a město dospělo k rozhodnutí, že i on se podrobí demolici. Část jeho obyvatel, převážně Romové, pak byli přestěhováni právě do lokality Poschla (Obr. 4, A, Obr. 5, A), která je od města oddělena průmyslovou zónou, silnicí a železnicí (Obr. 5, A). Od centra města (Obr. 4, B) je pak tato sociálně vyloučená lokalita vzdálena asi 25 minut.

Obr. 4. Sociálně vyloučená lokalita ve Vsetíně

Zdroj: vlastní zpracování, podkladová mapa: mapy.cz

Obr. 5. Sociálně vyloučená lokalita Poschla Vsetín - detail

Zdroj: vlastní zpracování, podkladová mapa: Mapy Google

4 PŘÍSTUPY K ŘEŠENÍ SOCIÁLNÍ EXKLUZE VE MĚSTECH PŘEROV A VSETÍN

Uvedené přístupy řešení sociální exkluze ve městech Přerov a Vsetín zobrazují aktivity konané jak státními úřady, tak neziskovými organizacemi pro prevenci či zmírnění dopadů sociálního vyloučení. Nezahrnují všechny činnosti jimi vykonávané v rámci sociální exkluze, ale pouze ty, které se týkají Romů, seniorů a bezdomovců či ty, které se vztahují obecně na sociálně vyloučené a tyto skupiny osob tedy zahrnují jako celek. Uvedeny jsou také strategické dokumenty týkající se sociálního vyloučení a sociální integrace, které jsou často výsledkem spolupráce jednotlivých aktérů.

4.1 Přístupy k řešení sociální exkluze ve městě Přerov

Problematika sociální exkluze Romů, bezdomovců a seniorů je ve městě Přerov diskutovaným tématem. Je zde tedy rozsáhlá síť institucí, které se snaží jak působit preventivně, tak mírnit dopady sociálního vyloučení.

Odbor sociálních věcí a školství Magistrátu města Přerov

V rámci našeho tématu činnost Magistrátu města Přerova ve spolupráci s ostatními institucemi zahrnuje zejména:

Oddělení sociálních věcí a zdravotnictví: zprostředkovává starým a zdravotně postiženým občanům společné stravování, napomáhá zapojení starých a těžce zdravotně postižených do kulturního a společenského života, vyhledává občany, kteří potřebují sociální péči, zajišťuje poskytování základního sociálního poradenství, řeší otázky sociálního bydlení, zabezpečuje problematiku národnostních menšin a jiné.

Oddělení sociální prevence a pomoci: poskytuje sociální poradenství sociálně vyloučeným osobám, osobám bez přístřeší nebo bydlicím v neadekvátním bydlení, ale i imigrantům. Pomáhá také při uplatňování nároku na dávky státní sociální podpory a pomoci v hmotné nouzi, vyhledává klienty v jejich přirozeném prostředí, pomáhá jim při řešení jejich nepříznivé situace, realizuje preventivní aktivity, jejichž cílem je předcházet vzniku nepříznivých životních situací klientů formou přednášek a besed pro různé cílové skupiny a jiné. ***Sociální kurátor:*** tento pracovník poskytuje odborné sociální poradenstvím osobám,

kterým hrozí sociální vyloučení, zejména pak navracejícím se z výkonu trestu odnětí svobody.

Programy v oblasti sociálních potřeb: Program terénní sociální práce: terénní sociální práce je realizovaná prostřednictvím terénních forem sociálních služeb poskytovaných osobám, které vedou takový způsob života, že je možné ho označit za rizikový nebo svůj život tímto ohrožují. Cílem je vyhledávat a pomoci osobám, jichž se takovéto charakteristiky týkají, a to zejména osob žijících v sociálně vyloučených komunitách či jiným sociálně ohroženým skupinám. Program soužití: cíli tohoto programu je vytvářet rovné příležitosti a podmínky pro všechny obyvatelé města a přispívat k bezkonfliktnímu soužití obyvatel včetně národnostních etnik a menšin. Pro jejich plnění jsou stanoveny dílčí cíle v oblastech bytové problematiky, vzdělávání, volného času a vzájemné komunikace. V rámci prevence sociálního vyloučení se jedná zejména o cíle bytové problematiky, které zahrnují vytvoření účinného systému sociálního bydlení, rozšíření obecního bytového fondu a zvýšení dostupnosti bydlení pro sociální potřeby či integrace cílové skupiny osob se zvláštními potřebami v oblasti bydlení do běžného života (Město Přerov, 2013).

Sociální služby města Přerova, p.o.

Sociální služby města Přerova jsou příspěvkovou organizací Magistrátu města Přerov, která má samostatnou právní subjektivitu a je největším poskytovatelem sociálních služeb ve městě. V rámci našeho tématu zahrnuje služby:

Domov pro seniory: v provozu od roku 2008 a celková kapacita je 82 lůžek. Slouží zejména k pomoci a podpoře seniorům, kteří se ocitli v nepříznivé sociální situaci a potřebují pravidelnou pomoc. Cílovou skupinou jsou tedy senioři od 60 let se sníženou soběstačností. Seniorům se zde dostávají celoročně služby ubytovací, stravovací, sociální, zdravotní, ale i aktivizační a volnočasové aktivity.

Kluby důchodců: organizování a zajišťování různých vzdělávacích a kulturních akcí pro seniory, které slouží k jejich setkávání a aktivizaci. Ve městě Přerov se takových klubů nachází pět (Sociální služby města Přerova, 2013).

Člověk v tísní, o.p.s.

Pracovníci Olomoucké pobočky této neziskové organizace působí v Přerově od roku 2007. V roce 2008 pak dochází k otevření kanceláře v Přerově sloužící zejména jako kontaktní místo pro sociálně slabé občany. Tito pracovníci poskytují poradenství v oblasti bydlení, vyřizování dávek v hmotné nouzi či vypořádání se s dluhy. Jejich činnost v rozmezí našeho tématu zahrnuje především registrovanou sociální službu terénní sociální práce. Pilotně realizují komunitní práce a tréninkové bydlení s doprovodným sociálním programem.

Od července 2010 realizuje tato organizace projekt „Společně k integraci v Přerově“, jehož cílem je lepší integrace a prevence sociálního propadu obyvatel sociálně vyloučených romských lokalit na Přerovsku prostřednictvím komplexního systému vytvořeného spolupráci s ostatními partnery (Statutární město Přerov, Armáda spásy, Kappa Help).

Terénní sociální práce: zejména pomoc v jednání na úřadech či poradenství v oblasti hospodaření s penězi.

Komunitní práce: snaha o zapojení místních lidí do prací na zvelebování jejich lokality a do ovlivňování dění v ní.

Vícestupňové tréninkové bydlení s doprovodným sociálním programem: pomoc při zajišťování jiného bydlení klientských rodin, kontaktování realitních kanceláří, domlouvání prohlídek bytů či vyjednávání podmínek v jejich prospěch.

V roce 2012 tato organizace pracovala v Přerově a okolí se 401 klienty (Člověk v tísní, 2013).

Oblastní charita Přerov

Tato organizace je evidovanou právnickou osobou, jejímž zřizovatelem je arcibiskup Jan Graubner. Vznikla v roce 1992 a je poskytovatelem sociálně-zdravotnických služeb a ostatní pomoci v Přerově a okolí. Služby jí poskytované v rámci našeho tématu jsou:

Setkávání seniorů SPOLU: tato sociální služba je určena pro všechny seniory, kterým jejich zdravotní či duševní stav umožňuje účastnit se nabízených aktivit. Smyslem a cílem pak je vytváření společenství těchto osob a organizování aktivit, které je pozitivně ovlivňují fyzicky a psychicky a vytvářejí u nich pocit pohody. Tím dochází k narušení sociální izolace starých, k prevenci komplikací spojených s procesem stárnutí i k rozvíjení jejich znalostí a

schopností. Mezi nabízené aktivity se řadí například přednášky a besedy zajišťované odborníky (právo, historie, životospráva aj.) často doplněny poznávacími výlety, internet pro seniory a počítačové kurzy (možnost aktivně využívat moderní technologie, a tím „držet krok s dobou“), různé pohybové či rukodělné aktivity, ale i sociální poradenství. Vše jmenované je zaměřeno na snížení rizika sociálního vyloučení a umožnění důstojného prožití stáří.

Romské komunitní centrum Lačo jilo – Dobré srdce: toto centrum je určeno pro děti a mládež ve věku 6 – 18 let romského původu s cílem zlepšit kvalitu jejich života a působit preventivně proti rizikům spojeným s jejich způsobem života pomocí smysluplného trávení volného času. Poskytované služby zahrnují činnosti výchovné a aktivizační (besedy, sportovní či rukodělné činnosti, sociálně terapeutické (jednání ve škole či s úřady) aj.

Romské komunitní centrum Žížalka: sociálně aktivizační služby centra jsou určeny pro romské rodiny s dětmi ve věku 0-15 let žijící v nepříznivé sociální situaci, poskytované zejména za účelem prevence či zmírnění dopadů jejich vyloučení ze společnosti. Naučí se zde tak např. rodičovskému chování, hospodaření. Zároveň se jim zde dostane pomoc při uplatňování práv, zájmů či obstarávání osobních záležitostí (Oblastní charita Přerov, 2013).

Armáda spásy

Tato křesťanská organizace působí ve 126 zemích světa. Jejím cílem je pomoci všem těm, kteří se ocitli v obtížné životní situaci pomocí poskytování sociálních služeb v sociálních zařízeních a komunitních centrech. Přerovská pobočka v rámci našeho tématu provozuje Azylový dům pro matky s dětmi a Komunitní centrum.

Azylový dům pro matky s dětmi: azylové domy slouží jako ubytování pro osoby, které se z různých příčin ocitli bez střechy nad hlavou a nejsou schopní bez cizí pomoci tuto situaci sami řešit. Azylový dům pro matky s dětmi tedy poskytuje sociální služby včetně ubytování zletilým ženám s nezaopatřenými dětmi do 18 let či ženám těhotným, které se v takové situaci ocitly a chtějí svou situaci řešit. Kapacita zařízení je 24 pokojů.

Komunitní centrum: v rámci komunitního centra se uskutečňují programy pro seniory a osoby se zdravotním postižením, jejichž cílem je minimalizace rizika sociálního vyloučení a sociální izolace seniorů, zachovávání jejich soběstačnosti a posilování jejich schopností a dovedností. Mezi nabízené služby patří senior klub (výtvarné a vzdělávací aktivity),

rehabilitační cvičení, internet (včetně pomoci se zvládním základních operací) a anglické hodiny, které neslouží pouze k tréninku paměti, ale i jako prostředek pro komunikaci se svými blízkými v zahraničí (Armáda spásy Přerov, 2013).

Z níže uvedené tabulky (Tab. 5) je patrné, že větší podíl na návštěvnosti jednotlivých aktivit komunitního centra zaujímají ženy, u rehabilitačního cvičení je pak výhradně jejich zastoupení. Uživateli jsou osoby, které v roce 2012 navštěvovali jednotlivé aktivity, přičemž četnost jejich návštěv v průběhu roku vyjadřuje hodnota celkem. Někteří se v průběhu roku účastnili více druhů aktivit. Celkový počet uživatelů komunitního centra je 44, z toho 39 žen a 5 mužů.

Tab. 5. Přehled návštěvnosti aktivit komunitního centra Armády spásy v roce 2012

Aktivita	Celkem	Z toho		Uživatelé	
		Ženy	Muži	Ženy	Muži
Senior klub	340	279	61	13	2
Rehabilitační cvičení	96	96	-	10	-
Anglické hodiny	448	402	46	26	3

Zdroj: vlastní zpracování, data: interní informace pracovníků komunitního centra

Oblastní spolek červeného kříže Přerov

Tato bezpříspěvková humanitární organizace se snaží pomáhat všem, kteří pomoc potřebují. Základem jeho sociální činnosti je dobrovolná práce členů i dobrovolníků na úrovni oblastních spolků a místních skupin a zároveň profesionální poskytování sociálních služeb v rámci sociálních zařízení. Konkrétně v Přerově se jedná o provozování **ubytovny pro bezdomovce** (noclehárny) s celkovou kapacitou 60 osob, která je pro ženy i muže (ČČK Přerov, 2013).

Svaz tělesně postižených v ČR, o.s. – místní organizace Přerov

Místní organizace Přerov Svazu tělesně postižených v ČR poskytuje v rámci našeho tématu služby: sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením a všeobecné poradenství.

Sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením: cílem těchto aktivit je prevence sociálního vyloučení těchto osob, jejich zapojení do společenského a kulturního života, prodloužení aktivního života, udržení dovedností a schopností i podpora jejich integrace do společnosti.

Jak uvádí Výroční zpráva (2012, s. 9-10) této organizace, sociálně aktivizační služby zahrnují například různé přednášky a besedy, návštěvy termálních lázní, poznávací zájezdy či návštěvy kulturních akcí (divadla, představení) aj. Celkově těchto služeb v roce 2012 využilo 1 987 klientů, z toho 1 614 žen a 373 mužů (MOSTP Přerov).

Agentura pro sociální začleňování

Jak uvádí Navrátil (2010, s. 2) Agentura pro sociální začleňování (dále jen Agentura) v Přerově působí od roku 2008. Jejím hlavním posláním byla spolupráce na přípravě dokumentu, který by měl být podkladem pro čerpání prostředků na obnovu domů a veřejných prostranství, jakožto i dalších činností v rámci sociální integrace, a to *Integrovaný plán rozvoje města*.

Pod vedením Agentury vzniklo v roce 2008 Lokální partnerství v Přerově, jehož smyslem je spolupráce jednotlivých partnerů při výměně informací, plánování aktivit a přípravě projektů. Kromě města Přerova a Agentury jsou jeho součástí neziskové organizace zabývající se sociální integrací, a to Armáda spásy, Člověk v Tísni, Oblastní charita Přerov, Centrum sociální prevence Kappa-Hela a Duha klub Rodinka. Lokální partnerství dále spolupracuje s Policií ČR a s Úřadem práce. Jeho účelnost byla prokázána například při eliminování rizik spojených s pochodem neonacistů v roce 2009.

Aktivity neonacistických skupin upozorňující na sociálně vyloučené lokality v Přerově se staly podnětem k vypracování *Výzkumu rizikových faktorů souvisejících s existencí sociálně vyloučených romských lokalit ve městě Přerov* v roce 2009, jehož cílem je zmapování těchto lokalit s důrazem na závislosti, které se zde objevují, finanční strategie obyvatel vyloučených lokalit, podobu bydlení, kriminalitu a důsledky sociálního vyloučení ve vzdělávacím procesu.

V rámci lokálního partnerství pak vznikl v roce 2010 dokument *Perspektivy lokálního partnerství Přerov* odrážející poznatky Výzkumu rizikových faktorů souvisejících s existencí sociálně vyloučených romských lokalit ve městě Přerov, který obsahuje vytyčení

jednotlivých partnerů, okruh problémů, které tito partneři řeší i možnost spolupráce v rámci lokálního partnerství.

Od 30. června 2011 Agentura ve městě Přerov ukončila svoji činnost.

Strategické dokumenty města Přerov v oblasti sociální integrace

Strategický plán ekonomického a územního rozvoje statutárního města Přerova pro období 2007 – 2013: tento dokument z roku 2007 „...formuluje strategické cíle města na zvolené období a dále je konkretizuje ve formě příslušných priorit, opatření a aktivit, včetně stanovení způsobu financování a implementace.“ V rámci našeho tématu pak v prioritní oblasti Rozvoj lidských zdrojů a kvality života stanovuje opatření pro zlepšení soužití sociálních a etnických skupin obyvatelstva, pro rozvoj občanských aktivit a neziskových organizací v sociálních službách, pro rozvoj péče a zkvalitnění služeb pro obyvatele a pro zlepšení dostupnosti přiměřeného bydlení.

Integrovaný plán rozvoje města Přerov - Jih: tento dokument pochází z roku 2008 a jeho vyzí je: „Realizací IPRM zatraktivnit problémové zóny Přerov - Jih na takovou úroveň, aby se odvrátila hrozba jejich ghettoizace, posílila se sociální a etnická integrace, aby se celé město stalo přitažlivým zejména pro mladé lidi, rodiny s dětmi a vzdělané ekonomicky aktivní obyvatelstvo, aby v důsledku těchto skutečností docházelo k přirozenému ekonomickému rozvoji a růstu města.“ Za své cíle si klade revitalizaci veřejných prostor, regeneraci bytových domů i zavádění nových nástrojů k řešení sociální exkluze.

Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve městě Přerově pro období let 2007 - 2010:

tento dokument pochází z roku 2007 a je výsledkem komunitního plánování v oblasti sociálních služeb. Jeho cílem je sociální pomoc zpřístupnit, zkvalitnit uživatelům a zefektivnit. Zahrnuje proto návrhy a opatření v oblasti sociálních služeb u vybraných skupin obyvatelstva, a to zdravotně postižených, seniorů, etnických menšin, rodiny, dětí a mládeže a občanů ohrožených sociálním vyloučením.

Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve městě Přerově pro období let 2011 – 2015:

tento strategický dokument přímo navazuje na Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve městě Přerově pro období let 2007 – 2010. Zhodnocuje plnění opatření a cílů stanovených v předešlém období a stanovuje nové s výhledem do roku 2015. Tato opatření se týkají stejných nejohroženějších skupin jako v předchozím období, kdy mimo konkrétní

opatření pro jednotlivé skupiny byly stanoveny i cíle a opatření společné všem cílovým skupinám, a to: zkvalitňování sociálních služeb, zvyšování informovanosti veřejnosti o poskytovaných sociálních službách na území města a finanční zajištění poskytovaných sociálních služeb.

4.2 Přístupy k řešení sociální exkluze ve městě Vsetín

Ve Vsetíně se sociální exkluzí seniorů, bezdomovců a Romů zabývá jak Město Vsetín a jím zřízené obecně prospěšné společnosti, tak řada neziskových organizací.

Městský úřad Vsetín

Odbor sociálních věcí, oddělení sociální pomoci: agenda tohoto odboru směřuje k prevenci sociálního vyloučení osob, které se ocitly v hmotné nouzi, v odborném sociálním poradenství a poskytování sociálních služeb osobám, které jsou sociální exkluzí ohroženy z důvodu předešlé ústavní, ochranné výchovy nebo výkonu trestu i ostatním osobám, u kterých by neposkytnutí takové služby znamenalo ohrožení jejich života. Přispívá k integraci příslušníků romské komunity do společnosti a vykonává další sociální služby k řešení nepříznivé situace a sociálnímu začleňování osob.

Terénní sociální práce: organizační složka města zřízená v roce 2008. Cílem její činnosti je vyhledávat osoby, které ohrožují samy sebe rizikovým způsobem života a osoby žijící v sociálně vyloučených lokalitách. Snaží se minimalizovat rizika spojená se způsobem jejich života pomocí zprostředkovávání kontaktu se společenským prostředím a pomoci při uplatňování svých práv a zájmů (Město Vsetín).

Diakonie Českobratrské církve evangelické - středisko Vsetín

Tato nezisková organizace vznikla v roce 2004 a jejím posláním je poskytovat sociální služby seniorům, zdravotně znevýhodněným i jiným skupinám ohrožených či trpících sociální exkluzí. Jejím cílem je tedy integrace a prevence sociálního vyloučení u těchto osob. V rámci našeho tématu se jedná zejména o následující služby:

Domov pro seniory Vsetín Ohrada: toto zařízení je určeno pro seniory a pro osoby od věku 55 let pobírající plný invalidní důchod. Dostává se jim služeb ubytovacích, stravovacích, ale i aktivizačních a sociálně terapeutických činností a pastorační péče. Cílem

pak je udržet tyto osoby nezávislé a soběstačné, podporovat jejich sociální vazby na rodinu a přátele a přispět tím k jejich plnohodnotnému a důstojnému prožití stáří. Jak uvádí Výroční zpráva za rok 2011 (str. 6), zařízení nabízí 18 jednolůžkových a 7 dvoulůžkových pokojů, celková kapacita je tedy 32 lůžek. V roce 2011 zde služby využilo 43 uživatelů v průměrném věku 83,5 let.

Pobytová odlehčovací služba: tato služba je určena pro seniory a pro osoby starší 55 let pobírající plný invalidní důchod, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné osoby. Nabízí stejné služby jako Domov pro seniory, avšak při ohraničené době pobytu, a to maximálně tři měsíce. Pro tyto uživatele jsou vymezeny dva jednolůžkové a jeden dvoulůžkový pokoj. Smysl této služby spočívá nejen v poskytnutí péče uživatelům, ale i pomoc pro osoby o tyto uživatele pečující v domácím prostředí ve formě umožnění jim tímto načerpat síly či vyřešit své osobní záležitosti. V roce 2011 tuto službu dle Výroční zprávy 2011 (str. 7) využilo 29 osob.

Mozaika: komunitní centrum pro příslušníky romské menšiny sídlí v sociálně vyloučené lokalitě Poschla a poskytuje sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Dopoledne slouží zejména k přípravě předškolních dětí na povinnou školní docházku, odpoledne pak pro zájmy dospělých členů komunity (Diakonie ČCE – středisko Vsetín).

Charita Vsetín

Charita Vsetín je církevní právnická osoba založená v roce 1992 jako účelové zařízení římskokatolické církve a jejím posláním je poskytovat pomoc lidem v nepříznivých životních situacích na základě jejich individuálních potřeb. V rámci našeho tématu provozuje:

Denní stacionář pro seniory: služba určená pro seniory od 65 let, kteří v souvislosti se svým zdravotním stavem potřebují pomoc jiné osoby při zajišťování svých potřeb. Jejich zdravotní stav však musí dovolit pobyt a účast na aktivitách stacionáře. Cílem je poskytnout těmto osobám prostředí pro udržování a navazování sociálních vazeb, zachovávání pocitu vlastní hodnoty, udržování soběstačnosti a zachovávání jejich fyzických i psychických schopností. Jak uvádí Výroční zpráva 2011 (str. 20), počet kontaktů tohoto zařízení za rok 2011 byl 924. O tuto návštěvnost „se postaralo“ 17 uživatelů, z nichž 13 z města Vsetín a 4 z jiných obcí. Průměrný věk uživatelů v témže

roce byl 82 let. Podle informací od pracovníc Charity Vsetín se na návštěvnosti podílí větší měrou ženy (Charita Vsetín, 2013).

Elim, křesťanská společnost pro evangelizaci a diakonii Vsetín, o.s.

Občanské sdružení Elim Vsetín vzniklo v roce 1991 a jeho posláním je zejména pomoc těm, kdo pomoc potřebují s cílem pečovat o jejich duševní, duchovní i materiální potřeby, v rozmezí našeho tématu se jedná o služby:

Terénní práce Elim: úkolem terénních pracovníků je vyhledávat a kontaktovat osoby bez přístřeší v místech jejich pobytu a nabízet jim pomoc při řešení jejich nepříznivé situace. Taková pomoc pak může spočívat v sociálním poradenství o dostupných službách, pomoc při vyřizování úředních záležitostí, zprostředkování ubytování aj. Cílem je zajištění jejich základních potřeb a motivace k řešení jejich situace.

Denní centrum Elim: tato služba je určena pro ženy i muže bez přístřeší starší 18 let, kteří se z různých příčin ocitli na ulici, přespávají v provizorních podmínkách či v noclehárně. Denní centrum jim nabízí zázemí pro provedení hygieny, vyprání šatstva či přípravu stravy, sociální poradenství, pomoc při vyřizování úředních záležitostí, pomoc při zajišťování bydlení i zaměstnání. Okamžitá kapacita je 8 klientů.

Noclehárna Elim: možnost přenocovat a provést osobní hygienu je v tomto zařízení nabízena pouze mužům od 18 do 80 let bez přístřeší, kteří v důsledku nepříznivé životní situace nemají jinou možnost, kde by tyto potřeby důstojně uspokojili. Cílem je motivovat tyto muže k řešení své situace a k posunu do azylového domu. Kapacita zařízení je 12 lůžek.

Azylový dům Elim: stejně jako Noclehárna, tak i Azylový dům slouží pouze pro muže 18 až 80 let, kteří se ocitli bez střechy nad hlavou a nemají jiné řešení své situace. Mezi takové se řadí i například vracející se z protialkoholní léčebny, z vězení, ale i ti, kteří z jakékoliv příčiny přišli o bydlení. V tomto zařízení nacházejí možnost ubytování, pomoc při zajištění stravy, možnost hygieny, praní či žehlení prádla, poradenství, ale i volnočasové či vzdělávací aktivity. Celková kapacita služby je 34 míst (Elim Vsetín).

Tab. 6. Přehled uživatelů služeb občanského sdružení Elim v roce 2010 a 2011

Druh služby	Celkový počet							
	kontaktů		Noclehů		Uživatelů		Lůžek	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Terénní práce	1 446	1 533	-	-	65	74	-	-
Denní centrum	2 209	3 421	-	-	103	93	-	-
Noclehárna	-	-	2 250	1 577	76	78	12	12
Azylový dům	-	-	11 441	11 257	52	74	32	34

Zdroj: vlastní zpracování, data: Výroční zprávy z let 2010 a 2011, Elim, o.s.

Výše uvedená tabulka (Tab. 6) ukazuje, jak byly navštěvovány či využívány jednotlivé služby občanského sdružení Elim v letech 2010 a 2011. Zatímco u terénní práce zaznamenává počet uživatelů nárůst z 65 na 74 osob, čemuž odpovídá i mírně zvýšený počet kontaktů, u denního centra dochází k poklesu o 10 osob, ale četnost jejich návštěv vyjádřená počtem kontaktů se zvýšila. Noclehárna pak zaznamenává podobný počet uživatelů v obou letech, avšak u počtu noclehů dochází v roce 2011 oproti předchozímu roku ke znatelnému úbytku. Azylovému domu přibyla v roce 2011 dvě nová lůžka a zaznamenal zvýšený počet uživatelů o 22 osob. Počet přenocování v jednotlivých letech se však výrazně nezvýšil.

Azylový dům pro ženy a matky s dětmi o.p.s.

Azylový dům pro ženy a matky s dětmi byl založen v roce 2002 a jeho posláním je pomáhat ženám starším osmnácti let s dětmi, které jsou bez přístřeší nebo žijí v podmínkách ohrožujících zdraví a život a také těm, které jsou obětí domácího násilí, nebo nejsou schopny samy zvládnout tíživou životní situaci. Mezi poskytované služby se řadí ubytování, stravování i pomoc při uplatňování práva a obstarávání osobních záležitostí. Cílem je jejich osamostatnění, schopnost řešit běžné životní problémy a způsobilost řádně pečovat o své děti. Jak uvádí Výroční zpráva tohoto zařízení z roku 2011, počet uživatelek byl v tomto roce 25 osob a počet jejich přenocování je 1 839 (Azylový dům pro ženy a matky s dětmi).

Strategické dokumenty města Vsetín v oblasti sociální integrace

Kocenpce rozvoje města Vsetín se zaměřením na využití prostředků strukturálních fondů 2007 – 2013: tento strategický materiál slouží zejména pro efektivní čerpání zdrojů z Evropské unie pomocí stanovení oblastí a témat, na které se chce v tomto období město Vsetín soustředit, rozvíjet a posilovat. Vytyčené strategické cíle pro toto období jsou: konkurenceschopná ekonomika, otevřená, flexibilní a soudržná společnost, atraktivní prostředí a vyvážený rozvoj území. Mezi priority cíle druhého – otevřená, flexibilní a soudržná společnost – se řadí vzdělání, zvyšování zaměstnanosti a zaměstnatelnosti, posilování sociální soudržnosti a Smart Administration. V rámci posilování sociální soudržnosti jsou pak specifickými cíli například podpora bydlení znevýhodněných skupin, podpora jejich začleňování či řešení problematiky dostupnosti služeb a péče seniorům.

Integrovaný plán rozvoje města Vsetín: tento dokument z roku 2008 navazuje na Koncepti rozvoje města Vsetín se zaměřením na využití prostředků strukturálních fondů 2007 – 2013. Stanovuje problematické oblasti, a to revitalizaci veřejných prostranství, regeneraci bytových domů a zlepšení kvality života ve městě. „*Hlavním cílem IPRM Vsetín je změnit prostředí v obytné zóně tak, aby nabízela kvalitní podmínky pro plnohodnotný život tamních obyvatel.*“ V rámci druhého strategického cíle stanoveného Koncepti rozvoje města Vsetín – otevřená, flexibilní a soudržná společnost – určuje cíle specifickými: podporu nájemního bydlení v návaznosti na zaměstnanost, podporu bydlení zejména pro znevýhodněné občany a aktivity vedoucí k prevenci sociálně-patologických jevů.

Komunitní plán sociálních služeb a péče Vsetínska na období 2008 – 2010: cílem Komunitního plánu sociálních služeb a péče Vsetínska je ve stanoveném období zlepšit kvalitu poskytovaných služeb, přizpůsobit a rozšířit poskytovanou péči i na nové a dosud neřešené potřeby občanů, umožnit lidem co nejdéle žít doma aj. Cíle a opatření jsou stanoveny pro jednotlivé ohrožené skupiny obyvatel, a to zdravotně postižené, seniory (např. zkvalitnění stávajících služeb, vzdělávání seniorů, volnočasové aktivity), rodinu a ohrožené skupiny – např. osoby bez přístřeší (např. rozvoj zaměstnanosti, vzdělávání, podpora preventivních aktivit podporující začlenění klientů do společnosti) a etnické menšiny (např. rozvoj komunitních center, zajištění odpovídajícího bydlení, začleňování Romů na pracovní trh), přičemž jako jejich společné cíle jsou vymezeny zvýšení informovanosti, větší počet dobrovolníků, vzdělávání poskytovatelů sociálních služeb a zajištění mobility všech cílových skupin.

Komunitní plán sociálních služeb a péče Vsetínska na období 2011 – 2013: nový Komunitní plán aktualizuje potřeby a cíle ohrožených skupin na nové období. U seniorů kromě zkvalitnění stávajících služeb a jejich vzdělání navrhuje opatření pro jejich zapojení do občanského života, rozvoje rezidenčních služeb i zajištění adekvátního bydlení či zkvalitnění prostor pro poskytování péče o seniory. Pro ohrožené skupiny jsou nadále stěžními tématy zaměstnanost, vzdělání, bydlení, prevence a nově opatření pro zajištění vhodných prostor pro udržení a rozvoj aktivit. Stejně tak u etnických menšin. Kromě opatření v oblasti vzdělanosti, zaměstnanosti, bydlení a zajištění sociálních služeb je důraz také na zajištění možností pro využití volného času všech generací.

Koncepce bydlení města Vsetína 2012 - 2020: tento koncepční dokument nabízí přehled o vývoji a současném stavu bydlení ve Vsetíně, má pomoci řešit současnou bytovou situaci, stanovit priority i opatření k jejich naplnění. Vymezuje aktuální bytovou situaci u specifických skupin obyvatel, mezi něž zahrnuje seniory, zdravotně postižené i osoby ohrožené sociálním vyloučením, zejména ženy a muže bez přístřeší. Navrhovaná opatření pak mají docílit stabilizaci městského bytového fondu, jeho regeneraci, rozvoj a efektivní správu a vytvoření funkčního systému sociálního bydlení.

4.3 Komparace přístupů k řešení sociální exkluze ve městech Přerov a Vsetín

Komparace přístupů k řešení sociální exkluze ve městech Přerov a Vsetín vychází z přehledu organizací, které pro uvedené skupiny poskytují služby, které sociálnímu vyloučení předcházejí či ho mírní. Následující informace byly čerpány z Registru poskytovatelů sociálních služeb Ministerstva práce a sociálních věcí, strategických dokumentů jednotlivých měst, internetových stránek organizací poskytující tyto služby i jejich výročních zpráv.

Senioři

Níže uvedená tabulka (Tab. 7) nabízí přehled služeb poskytovaných jednotlivými organizacemi pro seniory. Jak je patrné, obě města nabízí jeden domov pro seniory. V Přerově tuto službu zajišťují Sociální služby města Přerova, p.o. a kapacita je 82 lůžek, ve Vsetíně Diakonie Českobratrské církve evangelické a kapacita tohoto zařízení je 32 lůžek. Vzhledem k počtu osob starších 65 let žijících v Přerově – 7 974 (viz. Tab. 1) a ve

Vsetíně – 4 471 (viz. Tab. 3) lze tvrdit, že nabídka této služby je v uvedených městech podobná, avšak s přihlédnutím k trendu stárnutí populace je dle mého názoru do budoucna nedostačující. Domů s pečovatelskou službou je v Přerově osm a celková kapacita je 308 bytových jednotek, ve Vsetíně je takových zařízení šest a nabízí 258 bytů. Lze tedy vyvodit, že v této souvislosti nabízí město Vsetín lepší podmínky.

Pobytová odlehčovací služba ve městě Přerov nabízena není, zatímco ve Vsetíně je provozována při Domově pro seniory Diakonií Českobratrské církve evangelické.

Pečovatelská služba se vymezuje jako poskytování sociálních služeb v domácím prostředí s cílem zachování si svého způsobu života a oddálení pobytu v nemocničním či jiném pobytovém zařízení pro osoby, které se neobejdou bez cizí pomoci. Pro seniory je jedním z preventivních opatření sociálního vyloučení, kdy by bez cizí pomoci nemohli setrvat v domácím prostředí. V obou městech tuto službu poskytují dvě organizace, v Přerově je to Oblastní charita Přerov a Sociální služby města Přerova, p.o., ve Vsetíně ji vykonává Charita Vsetín a Diakonie Českobratrské církve Evangelické. Tato služba je nabízena také soukromými společnostmi, které však nejsou uvedeny v Registru poskytovatelů sociálních služeb Ministerstva práce a sociálních věcí, a proto jsem je do tohoto výčtu nezahrnovala.

Denní stacionář pro seniory se v Přerově nevyskytuje vůbec, ve Vsetíně je zastoupen jednou, a to v rámci činnosti Charity Vsetín. Je však nutné dodat, že služby poskytované v rámci denního stacionáře jsou často velmi podobné těm, které v Přerově poskytují například Oblastní charita Přerov – Setkávání seniorů SPOLU či Armáda spásy ve svém Komunitním centru. Tyto dvě služby jsou však zahrnuty až v kategorii komunitní centra, kluby a volnočasové a aktivizační činnosti spolu s Kluby důchodců, kterých je v Přerově pět a jsou pod záštitou Sociálních služeb města Přerova, p.o. a Sociálně aktivizačními službami pro seniory a osoby se zdravotním postižením poskytovanými Svazem tělesně postižených v ČR – místní organizace Přerov. Takováto organizace je pak ve Vsetíně pouze jedna, a to Centrum pro seniory ve Vsetíně.

Tab. 7. Komparace přístupů k řešení sociální exkluze - Senioři

Druh služby	Přerov	Vsetín
Domov pro seniory	1	1
Dům s pečovatelskou službou	8	6
Pobytová odlehčovací služba	-	1
Pečovatelská služba	2	2
Denní stacionář	-	1
Komunitní centra, kluby, volnočasové a aktivizační činnosti	4	1

Celkově lze tedy vyvodit, že problematika seniorů je v obou městech tématem řešeným a zejména díky činnosti neziskových organizací je nabízena široká škála poskytovaných služeb.

Bezdomovci

Na základě uvedených dat (Tab. 8) je patrné, že v této oblasti projevuje město Vsetín oproti Přerovu větší aktivitu. Co se týká azylových domů pro ženy a matky s dětmi, je jejich zastoupení v obou městech shodné, a to v počtu jedna. V Přerově je toto zařízení provozováno Armádou spásy, ve Vsetíně bylo v roce 2002 zřízeno městem jako jeho obecně prospěšná společnost. Azylový dům pro muže se v Přerově nenachází, ve Vsetíně je provozován občanským sdružením Elim.

Opačná situace panuje v rámci ubytoven pro bezdomovce, kdy ve Vsetíně toto zařízení není a v Přerově je jedna, kterou provozuje Oblastní spolek Červeného kříže Přerov, její kapacita je 60 osob a slouží pro ženy i muže.

Další možností pro přespání lidí bez přístřeší je noclehárna. Ve městě Přerov takovou službu nikdo nenabízí, ve Vsetíně je pouze pro muže a je pod záštitou Elimu, o.s.

Poslední ze služeb určených pro bezdomovce, ale v tomto případě se může týkat i osob, které přespávají v provizorních podmínkách, či v noclehárně, je denní centrum. Ve městě Přerov se žádné takové zařízení nevyskytuje a ve Vsetíně je opět provozováno Elimem, o.s.

Tab. 8. Komparace přístupů k řešení sociální exkluze - Bezdomovci

Druh služby		Přerov	Vsetín
Azylový dům	Pro ženy	1	1
	Pro muže	-	1
Ubytovna		1	-
Noclehárna		-	1
Denní centrum		-	1

Jak jsem již zmiňovala, město Vsetín má v problematice bezdomovectví větší síť poskytovaných služeb a dle výpovědi vedoucího Denního centra Elim pana Mgr. Oldřicha Unara by bezdomovectví ve Vsetíně bylo mnohem viditelnější, nebýt působení tohoto občanského sdružení, které provozuje tři ze čtyř uvedených služeb.

Romové

Co se týká sociálního vyloučení, jsou Romové v obou městech skupinou nejviditelnější a řekla bych, nejkontroverznější. Obě města ve svých strategických dokumentech vyjadřují vůli problematiku soužití romské a většinové společnosti řešit, nabízí řadu opatření, zejména v oblasti vzdělání, bydlení a zaměstnanosti. Ve Vsetíně je v této problematice aktivní zejména organizační složka města Terénní sociální práce, jejíž vedoucí má zároveň funkci romského poradce, a to podle Zprávy o stavu romské menšiny v kraji 2012 na 0, 25 úvazku, kdežto tatáž Zpráva z roku 2011 informuje o úvazku 0, 5 a k tomu jako další tři pracovníky věnující se romské integraci. Dále Zpráva z roku 2012 uvádí údaje o počtu zástupců Romů do činnosti veřejné správy, a to jednoho asistenta prevence kriminality Městské policie Vsetín a jednoho technického správce v lokalitách výskytu této menšiny. Zajišťována je ve městě i prevence v rámci vzdělávání, kdy je nabízen nultý ročník základní školy i působení romských asistentů. Kromě města Vsetín přispívá k integraci této minority do společnosti zejména Diakonie Českobratrské církve evangelické – středisko Vsetín provozující nízkoprahové zařízení pro děti a mládež RUBIKON a komunitní centrum pro rodiny s dětmi Mozaika. Obě tato centra jsou určena převážně pro příslušníky romské populace.

Město Přerov je v rámci problematiky aktivnější, což však je logickým následkem téměř 10% odhadovaného podílu Romů na celkovém obyvatelstvu Přerova. V rámci Magistrátu města Přerov se jen romskými otázkami zabývají dva lidé, a to terénní pracovník a

administrativní pracovník vypracovávající návrhy a potřebnou dokumentaci, ale integrace Romů je tématem řešeným rovněž v rámci ostatních agend Odboru sociálních věcí a školství. Co se týká vzdělávání, je v Přerově zastoupení jak přípravných tříd, tak romských asistentů. Velmi činně zde působí nezisková organizace Člověk v tísni, o.p.s., která vykonává terénní práci a pilotně také komunitní práci a vícestupňové tréninkové bydlení s doprovodným sociálním programem. Zejména pro romské rodiny s dětmi organizuje Oblastní charita Přerov Komunitní centra Lačo jilo – Dobré srdce a Žížalka.

V roce 2008 v Přerově začala působit Agentura pro sociální začleňování. Její zájem o řešení napjaté situace mezi Romy a ostatními obyvateli Přerova, vzbudil velká očekávání na obou stranách. Její činnost směřovala k nápomoci vypracování *Integrovaného plánu rozvoje města*, vzniklo Lokální partnerství jako spolupráce partnerů v rámci sociálního začleňování a s tím i strategický dokument *Perspektivy lokálního partnerství* a začali se realizovat projekty na základě v těchto dokumentech formulovaných návrhů a opatření. Klíčová úloha Lokálního partnerství je připisována zejména při vytváření souboru aktivit směřujících k eliminování rizik spojených s pochodem radikálů vyjadřujících nepřátelské postoje vůči romské populaci v roce 2009. V roce 2010 se však Agentura pro sociální začleňování rozhodla ve městě Přerov ukončit svoji činnost. Jako důvody tohoto rozhodnutí dle své Výroční zprávy z roku 2010 udává zejména nedostatečnou spolupráci s městem, jeho nízkou míru zapojení do projektových aktivit a jeho nedostatečný přístup k tématu sociální integrace jako k tématu klíčovému. Na základě prostudování různých materiálů týkajících se působení Agentury pro sociální začleňování v Přerově lze konstatovat, že se jednalo o působení přínosné. Došlo ke zpracování strategických materiálů, pomocí kterých se podařilo získat finanční prostředky na realizaci řady projektů, vytvořila se síť spolupracujících orgánů a organizací a celkově se zvýšila míra informovanosti a zviditelnění daných problémů. Objevují se však i negativní postoje, a to právě ve spojitosti s upozorňováním na řadu problémů v rámci romské problematiky, které udávají, že právě toto způsobilo následné nepokoje v podobě negativních extrémistických nálad.

5 NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ K ŘEŠENÍ SOCIÁLNÍ EXKLUZE VE MĚSTECH PŘEROV A VSETÍN

Na základě komparace přístupů k řešení sociální exkluze ve městech Přerov a Vsetín se nabízí možná opatření pro prevenci či mírnění sociální exkluze daných měst.

Nabídka služeb pro seniory je v obou městech rozsáhlá, avšak za nedostačující pokládám kapacitu domovů pro seniory. Vzhledem k trendu stárnutí populace je předpoklad potřeby vyššího počtu lůžek nežli 32 ve Vsetíně a 82 v Přerově. V rámci úspory finančních prostředků by pak bylo dostačující rozšířit již nabízenou kapacitu těchto zařízení.

V rámci srovnávání nabízených služeb bylo zjištěno, že město Přerov nedisponuje zařízením, které by poskytovalo pobytovou odlehčovací službu. Domnívám se, že by bylo vhodné v rámci pečovatelské služby poskytované Sociálními službami města Přerova, p.o. u klientů a zejména u osob o ně pečujících zjišťovat, zda by o takovou službu měli zájem a popřípadě v rámci navyšování kapacity domova pro seniory vyhradit určitý počet lůžek pro tyto účely.

Pro prevenci vzniku sociálního vyloučení u seniorů je důležitý pocit sounáležitosti, pocit být plnohodnotným členem společnosti a účastnit se rozhodování a dění kolem. Proto pokládám za důležité podporovat jejich setkávání a stimulovat je k aktivnímu přístupu k životu. Dle mého názoru je ve Vsetíně nedostatečný počet zařízení, klubů či „kroužků“, které by takové činnosti vykonávaly. Doporučila bych tedy zřízení zařízení, ve kterém by byly plánované aktivity pro seniory, a ti by se jich podle blízkosti právě vykonávané činnosti účastnili, popřípadě by sami navrhovali aktivity, které by rádi vykonávali. Podpora města by v tomto ohledu mohla směřovat k poskytnutí volných prostor, ve kterých by se toto dalo realizovat.

Co se týká problému bezdomovectví, je zcela evidentní potřeba o řešení této situace ve městě Přerov. Chybí zde zařízení, kde by tyto osoby mohly vykonávat základní hygienické úkony (např. denní centrum nebo noclehárna) i azylový dům pro muže, kteří se proto uchylují na ubytovnu Českého červeného kříže Přerov, která se především v zimě potýká s nedostatečnou kapacitou. Řešením by mohlo být zřízení zařízení typu noclehárna, kde by byly prostory k vykonávání denního centra. Partnery by se v takovémto záměru mohli stát Magistrát města Přerov a Oblastní spolek červeného kříže Přerov.

Ve Vsetíně chybí zařízení pro ženy bez přístřeší, kde by mohly zajišťovat své základní požadavky na hygienu, eventuálně přespat. Zároveň zde chybí ubytovna, která by mohla být

doplňujícím článkem k zavedení třístupňového postupného bydlení. Mým návrhem je tedy vybudování ubytovny pro ženy i muže, která by byla „přestupní stanicí“ z noclehárny do azylového domu a zároveň alternativou noclehárny pro ženy. Tento třístupňový model by zahrnoval po zjištění ohrožení u osob (v rámci terénní práce, návštěvy denního centra či dobrovolné iniciativy těchto osob) zařazení do noclehárny či ubytovny v doprovodu služeb denního centra po dobu nezbytně nutnou k přechodu do azylového domu a soustavnou motivací k řešení své situace, doprovodnými sociálními službami a poradenstvím, postupný přechod do nájemního bydlení. Z hlediska institucionálního by byla vhodná spolupráce Města Vsetín a občanského sdružení Elim.

K řešení romské integrace se nabízí řada možností, které by mohly tomuto procesu přispět, avšak často naráží na skutečnost, že Romové neprojevují snahu svoji situaci řešit a problémům se spíše vyhýbají či je ignorují. Za stěžejní v tomto ohledu pokládám vzdělání. Nejen však pro děti a mládež, což je v obou městech podporováno, ale i dospělých. Bylo by proto žádoucí podporovat kurzy pro dospělé, organizované například úřady práce či neziskovými organizacemi, kde by se tyto osoby učily základním znalostem a dovednostem potřebným pro nejen uplatnitelnost, ale i schopnost orientovat se na trhu práce a ve společnosti vůbec. Dozvídali by se zde, jaká jsou jejich práva a povinnosti, možná, že někteří by potřebovali naučit číst a psát, jiní naučit práci s počítačem atd. Jakákoliv činnost, která by zvýšila šance stát se součástí společnosti a byla by realizovatelná, je dle mého správným krokem k integraci těchto jedinců. Tato služba by se mohla propojit se zaměstnáváním těchto osob pomocí dotací pro zaměstnavatele. Pokud by zaměstnavatel projevil zájem o zaměstnání „dotovaného“ pracovníka, měly by přednost osoby spolupracující v rámci kurzu a ten by se následně přizpůsobil na míru požadavkům nutným k vykonávání daného zaměstnání. Navštěvovat takový kurz by tedy pro potenciální klienty neznamenal jen ztrátu času, ale možnou vidinu získání zaměstnání.

Pro realizaci takovýchto záměrů je samozřejmě stěžejní financování. Je proto nutné sledovat výzvy jak ze strany Evropské unie, v tomto případě zejména Evropského sociálního fondu, tak výzvy krajů či měst. Od teoretických návrhů možných opatření se tedy nyní přesuneme k možnosti prakticky realizovatelné v tomto roce na základě výzvy Zlínského kraje.

Projekt „Od znalosti k zaměstnání“

Tento projekt je praktickým odrazem výše zmíněného doporučení – vzdělávacího programu pro dospělé Romy sloužícího ke zvýšení jejich šancí uplatnit se na trhu práce.

Je reakcí na výzvu Zlínského kraje v rámci Podprogramu na podporu integrace romské menšiny ve Zlínském kraji pro rok 2013, referenční číslo: PF05-13.

Tato výzva je určena pro nestátní neziskové organizace, fyzické a právnické osoby, příspěvkové organizace a organizační složky. Cílem Podprogramu je podpora aktivit vzdělávacích, výchovných, uměleckých, kulturních a volnočasových pro romskou menšinu ve Zlínském kraji. Minimální poskytovaná částka na jeden projekt je 25 000,-Kč, maximální 125 000,-Kč, přičemž podpora nesmí přesáhnout 80 % celkových způsobilých výdajů projektu. Zbývající náklady musí být hrazeny z vlastních zdrojů žadatele či partnerů, termín ukončení realizace všech projektů je stanoven na 30. listopadu 2013.

Tento Podprogram je realizován v souvislosti s Programem rozvoje územního obvodu Zlínského kraje, a to s funkčním okruhem 3.2 Úspěšná společnost a 3.4 Atraktivní region.

Projektový návrh

Název: „Od znalosti k zaměstnání“

Žadatel: Diakonie Českobratrské církve evangelické – středisko Vsetín

Strmá 34/2

755 01 Vsetín

IČO: 73633178

Popis projektu: Tento projekt je zaměřen na zvýšení šancí uplatnitelnosti romského obyvatelstva ve Vsetíně na pracovním trhu. Jedná se o třítydenní intenzivní program obsahující 90 hodin přednášek, školení, poradenství, praktických cvičení a diskusí, určený pro 30 romských uchazečů o zaměstnání. Rozvržení celého programu do tří týdnů má za cíl „simulovat“ pravidelnou docházku do zaměstnání, a tak znovuobnovit pracovní návyky dlouhodobě nezaměstnaných. Výběr uchazečů bude probíhat na základě spolupráce terénních pracovníků Diakonie Vsetín a Úřadu práce Vsetín. Základním kritériem výběru je dlouhodobá nezaměstnanost uchazeče a projevená snaha zaměstnání nalézt.

Aktivity tohoto kurzu jsou kombinací teoretických znalostí a praktických nácviků. Jedná se zejména o přednášky a školení v rámci témat: motivace, pracovní morálka, komunikace, kázeň, řešení konfliktů, osobnost, pracovní pohovor, řeč těla, etika, vzhled, zdraví. A také praktická cvičení: práce na PC, psaní životopisu, motivační dopis, chování.

Výhoda pro osoby absolvující tento kurz nespočívá jen v získání cenných rad, zkušeností a nových dovedností pro získání dlouhodobého pracovního místa, ale i v obdržení certifikátu o absolvování a podle individuálního přístupu jednotlivých absolventů také možnost vyhotovení doporučujícího dopisu pro případné zaměstnavatele od Diakonie Vsetín.

Způsob realizace projektu: Samotná realizace bude probíhat v místě sociálně vyloučené lokality Poschla v prostorách komunitních center Mozaika a Rubikon, jež má Diakonie Vsetín pronajmuty od Města Vsetín. K tomuto účelu budou v době konání projektu uvolněny 2 místnosti, ve kterých bude program probíhat, což v kontextu krátkodobosti trvání projektu neohrozí chod komunitních center. Rozsah: 90 hodin, 5 x 6 hodin týdně.

Personální zajištění: 3 zaměstnanci Diakonie Vsetín, 1 externí spolupracovník spolupracující na základě Dohody o pracovní činnosti.

Cíle projektu: Cílem projektu je zvýšení zaměstnanosti romské menšiny ve Vsetíně a okolí. Dílčími cíly pak získání pracovních návyků, nabytí nových zkušeností i vědomostí, zvýšení možnosti uplatnění se na trhu práce

Cílová skupina: Dlouhodobě nezaměstnaní Romové registrovaní na Úřadu práce Vsetín žijící ve Vsetíně a okolí.

Termín realizace projektu: 2. – 20. 9 .2013

Partneři projektu: Úřad práce Vsetín

Celkové náklady na projekt: 56 500,-Kč

Požadovaná výše dotace: 45 200,-Kč

Zbylé náklady: zajistí Diakonie Vsetín z vlastních zdrojů

Tab. 9. Nákladový rozpočet projektu „Od znalosti k zaměstnání“

Nákladová položka		Celkové náklady	Požadavek od kraje
Mzdové náklady	Zaměstnanci	22 500,-Kč	18 000,-Kč
	Externí pracovník	5 000,-Kč	4 000,-Kč
Materiálové náklady	Kancelářské potřeby	5 000,-Kč	4 000,-Kč
	Vybavení	10 000,-Kč	8 000,-Kč
Ostatní	Telefony / internet	3 000,-Kč	2 400,-Kč
	Pohoštění	8 000,-Kč	6 400,-Kč
	Energie	3 000,-Kč	2 400,-Kč
Celkem		56 500,-Kč	45 200,-Kč

Specifikace nákladů:

Zaměstnanci: 3 zaměstnanci, každý 50 hodin včetně přípravy, 150,-Kč/hod.

Externí pracovník: 1 osoba spolupracující na základě Dohody o provedení práce, odborník z Úřadu práce Vsetín, 20 hodin, 250,-Kč/hod.

Kancelářské potřeby: psací potřeby, sešity, flipchart, papíry do tiskáren, obalový materiál a ostatní kancelářské potřeby.

Vybavení: tiskárna, projektor.

ZÁVĚR

Pojem sociální exkluze má své kořeny ve Francii. Jeho expanze do celé Evropy je spjata s potřebou rozšířit definici osob nacházejících na okraji společnosti v sedmdesátých letech dvacátého století. Již není dostačující užívání pojmu chudoba reflektující pouze materiální nedostatek, ale pojmu, který by odrážel širší spektrum příčin a jevů souvisejících s pádem na sociální dno. A tímto pojmem se stalo sociální vyloučení (sociální exkluze). Obecně jím lze označit omezený přístup ke zdrojům, které má společnost k dispozici.

Tento termín představuje jev multidimenzionální. Jednotlivé dimenze jsou úzce propojeny, jedna ovlivňuje druhou a každá jedna znamená ohrožení nejen pro jedince samotného, ale i pro společnost jako celek. Může se jednat o vyloučení ekonomické, symbolické, politické, sociální, kulturní i prostorové. Příčiny, které k takovému stavu vedou, se rozlišují na vnější a vnitřní. Vnější jsou způsobené celospolečenským prostředím a jedinec je jen stěží dokáže ovlivnit, jako trh práce, bytová, sociální politika či diskriminace. Naopak vnitřní vyjadřují konání, respektive nekonání jedince. Nebezpeční, které život v sociálním vyloučení obnáší, tkví zejména v adaptaci se tomuto prostředí, ve ztrátě motivace bojovat. Vlivem kumulace a provázanosti problémů souvisejících s tímto stavem, je postupně těžce rozlišitelné, který z nich byl příčinou a který důsledkem. Přizpůsobením se tomuto životu hrozí riziko uvíznutí v pasti sociálního vyloučení, kdy počáteční spouštěč (dluh, ztráta zaměstnání), vede k omezenému přístupu k ekonomickým i institucionálním zdrojům a bez pomoci zvenku je velmi obtížné se z této pasti vymanit.

U někoho je riziko sociálního vyloučení větší. Jedná se například o osoby zdravotně postižené, seniory, národnostní či náboženské menšiny nebo osoby závislé na návykových látkách. V případě bezdomovectví pak můžeme hovořit o zcela zjevné formě sociálního vyloučení. Zvláštní postavení v rámci tohoto tématu zaujímají Romové. Odraz jejich sociálního vyloučení je patrný prostřednictvím sociálně vyloučených lokalit, kde často tvoří převážnou část obyvatelstva. Jedná se o území oddělená od běžné obytné zástavby, jež pro nevyhovující bytové podmínky a vlastní společenský systém často se vymykající majoritnímu chápání, bývají označovány jako „Bronx“ či „Dům hrůzy“. Problematika sociálního vyloučení a potažmo sociálního začleňování je důležitou součástí agendy Evropské unie a finanční injekce do této oblasti směřující zejména prostřednictvím Evropského sociálního fondu tomu odpovídají. Vstupem ČR do EU dochází k zařazení této problematiky do stěžejních témat i na poli národním.

Město Přerov se k řešení sociální exkluze staví aktivně, zejména pak nabízí rozsáhlou síť služeb pro seniory. Nedostatečným se jeví přístup k prevenci a řešení bezdomovectví jako akutní formy sociálního vyloučení. Nejpálčivějším problémem v této oblasti však jsou Romové. Dle odhadů tvoří jejich počet 10 % místního obyvatelstva a v poslední době čelí zájmu pravicových extremistů, kteří svými pochody kolem sociálně vyloučených lokalit, které jsou v Přerově čtyři, dávají najevo nesouhlas s jejich způsobem života. O zmírnění napjaté situace se zde pokoušela i vládní Agentura pro sociální začleňování, jejíž působení v Přerově bylo zhodnoceno jako pozitivní, avšak ne dostatečné pro vyřešení problému.

Město Vsetín v rámci řešení sociálního vyloučení vyniká především v přístupu k bezdomovectví, kdy prostřednictvím neziskových organizací dokáže působit jak preventivně, tak nabízet následnou péči pro osoby bez přístřeší a do budoucna má potenciál vytvořit model třístupňového postupného bydlení. Dostatečná se jeví také kapacita domů s pečovatelskou službou, ale vzhledem ke stárnutí populace by bylo vhodné rozšířit nabídku domova pro seniory. Romská otázka ve Vsetíně je díky mediálnímu zájmu o vystěhování Romů z centra města do nyní sociálně vyloučené lokality Poschla všeobecně známá, avšak s přihlédnutím k počtu romských obyvatel Vsetína, který je dle odhadů 400 osob, není natolik palčivá jako v případě Přerova.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie

- [1] BALVÍN, Jaroslav, Lukasz KWADRANS a Malgorzata KOWALCZYK, 2011. *Situation of the Roma minority in the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia*. Wroclaw: Prom. ISBN 978-83-62969-01-2.
- [2] BROŽ, Miroslav, Petra KINTLOVÁ a Ladislav TOUŠEK, 2007. *Kdo drží Černého Petra: sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. Člověk v tísni – společnost při České televizi. ISBN 978-80-86961-27-9.
- [3] DAVIDOVÁ, Eva, 1995. *Romano Drom = Cesty Romů 1945-1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci. ISBN 80-7067-533-8.
- [4] FOREJTOVÁ, Monika, 2002. *Mezinárodněprávní ochrana menšin*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita. ISBN 80-7082-843-9.
- [5] HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK, 2006. *Romové v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 80-86898-76-8.
- [6] JAKOUBEK, Marek a Tomáš HIRT, 2004. *Romové – kulturologické etudy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 80-86473-83-X.
- [7] KAJANOVÁ, Alena, 2009. *Sociální práce s etnickými a menšinovými skupinami: etnické, marginální a rizikové skupiny*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta. ISBN 978-80-7394-181-9.
- [8] KOTÝNKOVÁ, Magdalena, 2007. *Sociální ochrana chudých v České republice*. 1. vyd. Praha: Oeconomia. ISBN 978-80-245-1302-7.
- [9] NAVRÁTIL, Pavel, 2003. *Romové v české společnosti*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-741-8.
- [10] PETRÁŠ, René, Helena PETRŮV a Harald Christian SCHEU, 2009. *Menšiny a právo v České republice*. 1. vyd. Praha: Auditorium. ISBN 978-80-87284-00-1.
- [11] PRŮCHA, Jan, 2006. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. 1. vyd. Praha: Triton. ISBN 80-7254-866-2.

- [12] ŘÍČAN, Pavel, 2000. *S Romy žít budeme – jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-410-9.
- [13] SIROVÁTKA, Tomáš et al., 2002. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. ISBN 80-210-2791-6.
- [14] SIROVÁTKA, Tomáš et al., 2004. *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. ISBN 80-210-3455-6.
- [15] ŠIŠKOVÁ, Tatjana, 2001. *Menšiny a migranti v České republice*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-648-9.
- [16] ŠOTOLOVÁ, Eva, 2001. *Vzdělávání Romů*. 2. rozš. vyd. Praha: Grada. ISBN 80-247-0277-0.
- [17] TICHÝ, Michal, 2007. *Práce se sociálně neadaptovanými klienty*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7368-310-8.
- [18] WOLF, Josef, 2000. *Člověk a jeho svět II. Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti*. 1. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0099-4.

Internetové zdroje

- [19] AGENTURA PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ, 2013. O agentuře, lokality, oblasti podpory, dokumenty. *Socialni-zaclenovani.cz* [online]. [cit. 2013-03-08]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/>
- [20] AGENTURA PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ, 2013. Evaluace v lokálních partnerstvích období 2008-2010. *Socialni-zaclenovani.cz* [online]. [cit. 2013-04-08]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/o-agenture?limitstart=10>
- [21] AKTUALIZOVANÁ KONCEPCE INTEGRACE CIZINCŮ, 2011. *Usnesení vlády České republiky ze dne 9. února 2011 č. 99* [online]. [cit. 2013-03-02]. Dostupné z: http://www.cizinci.cz/files/clanky/741/Usneseni_vlady_09022011.pdf

- [22] ARMÁDA SPÁSY PŘEROV, 2013. Co zde děláme. *Armadaspasy.cz* [online]. [cit. 2013-04-11]. Dostupné z: <http://www.armadaspasy.cz/prerov>
- [23] AZYLOVÝ DŮM PRO MATKY S DĚTMI VSETÍN, 2013. *Azylovydum.cz* [online]. [cit. 2013-04-12]. Dostupné z: <http://www.azylovydum.cz/>
- [24] ČESKÝ ČERVENÝ KŘÍŽ PŘEROV, 2013. Sociální činnost. *Cckprerov.cz* [online]. [cit. 2013-04-11]. Dostupné z: http://www.cckprerov.cz/socialni_cinnost.html
- [25] ČESKÁ TELEVIZE, 2013. Nejdražší bydlení: ubytovna pro chudé. *Ceskatelevize.cz* [online]. [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/212781-nejdrazsi-bydleni-ubytovna-pro-chude/
- [26] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2013. Krajská správa ČSÚ v Olomouci. Vybrané ukazatele za správní obvod Přerov 2001-2011. *Czso.cz* [online]. [cit. 2013-04-05]. Dostupné z: https://www.czso.cz/xm/redakce.nsf/i/casove_rady_regionalni
- [27] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2013. Krajská správa ČSÚ ve Zlíně. Vybrané ukazatele za správní obvod Vsetín 2001-2012. *Czso.cz* [online]. [cit. 2013-04-05]. Dostupné z: http://www.czso.cz/xz/redakce.nsf/i/casova_rada_za_so_orp_vsetin
- [28] ČLOVĚK V TÍSNI, 2013. Přerov. *Clovekvtsni.cz* [online]. [cit. 2013-04-10]. Dostupné z: <http://www.clovekvtsni.cz/cs/socialni-prace/9/mikro/prerov-1>
- [29] DIAKONIE VSETÍN, 2013. *Diakonievsetin.cz* [online]. [cit. 2013-04-11]. Dostupné z: <http://www.diakonievsetin.cz/diakonie-vsetin/>
- [30] DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar, 2009. Sociální (exkluze) izolace. *Seniortip.cz* [online]. [cit. 2013-03-04]. Dostupné z: seniortip.cz/?&module=article&uniqid_article=e7750c2d11b9e3effdfd180dea38fd7
- [31] EAPN ČR, 2009. NAPSI spolu! *Eapncr.org* [online]. [cit. 2013-03-14]. Dostupné z: <http://www.eapncr.org/search.php?rsvelikost=sab&rstext=all-phpRS-all&rstema=76&stromhlmenu=7>
- [32] ELIM VSETÍN, 2013. *Elimvsetin.cz* [online]. [cit. 2013-04-11]. Dostupné z: www.elimvsetin.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=1&Itemid=3
- [33] EVROPSKÁ KOMISE, 2013. Sociální ochrana a začlenění. *Ec.europa.eu* [online]. [cit. 2013-03-13]. Dostupné z: ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=750&langId=cs

- [34] EVROPSKÁ KOMISE, 2013. Evropa 2020. *Ec.europa.eu* [online]. [cit. 2013-03-13]. Dostupné z: ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/targets/index_cs.htm
- [35] EVROPSKÁ KOMISE, 2013. 2010 – Evropský rok boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení. *Ec.europa.eu* [online]. [cit. 2013-03-13]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/2010againstpoverity/homepage_cs.htm
- [36] GABAL, Ivan, 2006. Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti. *Gac.cz* [online]. [cit. 2013-02-25]. Dostupné z: gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf
- [37] GRYGAR, Jakub a Tereza STÖCKELOVÁ, 2007. Příčiny a souvislosti stěhování vsetínských Romů z pavlačového domu č.p. 1336 v říjnu 2006. Zpráva z šetření. *Vláda ČR* [online]. [cit. 2013-04-10]. Dostupné z: www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/aktuality/priciny-a-souvislosti-stehovani-vsetinskych-romu-z-pavlacoveho-domu-c-p--1336-v-rijnu-2006--zprava-z-setreni-22278/
- [38] CHARITA VSETÍN, 2013. *Vsetin.caritas.cz* [online]. [cit. 2013-04-11]. Dostupné z: <http://www.vsetin.caritas.cz/2-kdo-jsme.html>
- [39] IMIGRACE, 2013. Imigrace, dopady imigrace, problémy imigrace, imigranti. *Imigrace.cz* [online]. [cit. 2013-02-28]. Dostupné z: <http://www.imigrace.cz/>
- [40] INTEGROVANÝ PLÁN ROZVOJE MĚSTA PŘEROV – JIH, 2008. *Prerov.eu* [online]. [cit. 2013-04-02]. Dostupné z: <http://www.prerov.eu/cs/magistrat/rozvoj-mesta/projekty/integrovaný-plan-rozvoje-mesta/schvaleni-integrovaného-planu-rozvoje-mesta-prerov-jih.html>
- [41] INTEGROVANÝ PLÁN ROZVOJE MĚSTA VSETÍNA 2009-2015. *Mestovsetin.cz* [online]. [cit. 2013-04-12]. Dostupné z: <http://www.mestovsetin.cz/integrovaný-plan-rozvoje-mesta-iprm/ds-18624/archiv=0>
- [42] JANOUŠKOVÁ, Klára a Daniel TOPINKA, 2009. Výzkum rizikových faktorů souvisejících s existencí sociálně vyloučených romských lokalit ve městě Přerově. *Úřad vlády* [online]. [cit. 2013-04-08]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/vyzkum-rizikovych-faktoru-souvisejicich-se-socialne-vyloucenymi-lokalitami-v-prerove>

- [43] KALVACH, Zdeněk, 2006. Aktivní stáří, geriatrická křehkost a technická pomoc. *Mpsv.cz* [online]. [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/3483/01_Kalvach.pdf
- [44] KAŠPAROVÁ, Irena, Štěpán RIPKA a Kateřina Sidiropulu JANKŮ, 2008. Dlouhodobý monitoring situace romských komunit v České republice – Moravské lokality. *Rada vlády ČR pro záležitosti romské komunity* [online]. [cit. 2013-04-08]. Dostupné z: http://evropskyrok.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/monitoring_morava.pdf
- [45] KOMUNITNÍ PLÁN SOCIÁLNÍCH SLUŽEB A PÉČE VSETÍNSKA. *Mestovsetin.cz* [online]. [cit. 2013-04-12]. Dostupné z: <http://www.mestovsetin.cz/strategicke-dokumenty/ds-18940/archiv=0&p1=11319>
- [46] KONCEPCE BYDLENÍ MĚSTA VSETÍNA. *Mestovsetin.cz* [online]. [cit. 2013-04-12]. Dostupné z: <http://www.mestovsetin.cz/strategicke-dokumenty/ds-18940/archiv=0&p1=11319>
- [47] KONCEPCE ROZVOJE MĚSTA VSETÍN SE ZAMĚŘENÍM NA VYUŽITÍ PROSTŘEDKŮ STRUKTURÁLNÍCH FONDŮ 2007-2013, 2008. *Mestovsetin.cz* [online]. [cit. 2013-04-09]. Dostupné z: www.mestovsetin.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=18676&id=488141&p1=6911
- [48] MAREŠ, Petr, Miroslava RÁKOCZYOVÁ a Tomáš SIROVÁTKA, 2006. Sociální vyloučení a sociální začleňování v České republice jako veřejně politická agenda. *CESES FSV UK* [online]. [cit. 2013-02-24]. Dostupné z: http://www.ceses.cuni.cz/CESES-20-version1-sesit_03_2006.pdf
- [49] MAREŠ, Petr, Markéta HORÁKOVÁ a Miroslava RÁKOCZYOVÁ, 2008. Sociální exkluze na lokální úrovni. *VÚPSV Praha* [online]. [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/fulltext/vz_280.pdf
- [50] MĚSTO PŘEROV, 2013. Magistrát města Přerova. *Prerov.eu* [online]. [cit. 2013-04-02]. Dostupné z: <http://www.prerov.eu/cs/magistrat/>
- [51] MĚSTO VSETÍN, 2013. O našem městě. *Mestovsetin.cz* [online]. [cit. 2013-04-09]. Dostupné z: <http://www.mestovsetin.cz/mesto.asp?p1=6517>

- [52] MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR, 2010. Národní akční plány sociálního začleňování. *Mpsv.cz* [online]. [cit. 2013-03-13]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/9087>
- [53] MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR, 2010. EU a sociální politika. *Mzv.cz* [online]. [cit. 2013-03-13]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/evropska_unie/politiky_evropske_unie/eu_a_socialni_politika.html
- [54] NÁRODNÍ PROGRAM REFORM ČESKÉ REPUBLIKY, 2012. *Vlada.cz* [online]. [cit. 2013-03-14]. Dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/dokumenty/NPR_2012_FINAL_CZ_15052012.pdf
- [55] NAVRÁTIL, Pavel a Ivana ŠIMÍKOVÁ, 2002. Hodnocení projektů zaměřených na snižování rizika sociálního vyloučení romské populace. *VÚPSV Praha* [online]. [cit. 2013-02-20]. Dostupné z: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/Romov.pdf>
- [56] NEDBALOVÁ, Radka, 2010. Integrace sociálně znevýhodněných a vyloučených skupin. *Hospodářská a sociální rada ECOSOC* [online]. [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: http://www.studentsummit.cz/data/1265934406573BGR_ECOSOC_Integrace.pdf
- [57] NOVINKY, 2010. Romové se z Kanady vracejí zpět do Česka. *Novinky.cz* [online]. [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zahranicni/amerika/216052-romove-se-z-kanady-vraceji-zpet-do-ceska.html>
- [58] OBLASTNÍ CHARITA PŘEROV, 2013. Informace o Oblastní charitě Přerov. *Prerov.caritas.cz* [online]. [cit. 2013-04-10]. Dostupné z: www.prerov.caritas.cz
- [59] PARLAMENTNÍ LISTY, 2011. Romové ze Vsetína: Nemáme peníze, jdeme do Anglie. *Parlamentnilisty.cz* [online]. [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: <http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/Romove-ze-Vsetina-Nemame-penize-jdeme-do-Anglie-213455>
- [60] PLÁN PREVENCE KRIMINALITY MĚSTA VSETÍN 2012-2015, 2012. *Mestovsetin.cz* [online]. [cit. 2013-04-10]. Dostupné z: www.mestovsetin.cz/koncepce-prevence-kriminality-ve-vsetine/ds-18842/p1=30172

- [61] PŘEROVSKÝ DENÍK, 2013. Ruiny dál hyzdí Škodovu ulici. Zabydleli se v ní squatteři. *Prerovsky.denik.cz* [online]. [cit. 2013-04-11]. Dostupné z: http://prerovsky.denik.cz/zpravy_region/ruiny-dal-hyzdi-skodovu-ulici-zabydleli-se-v-ni-i-squatteri-20140411.html
- [62] ROMEA, 2010. Vystěhování Romů ze Vsetína musí opět projednat krajský soud. *Romea.cz* [online]. [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/zpravy/vystehovani-romu-ze-vsetina-musi-opet-projednat-krajsky-soud>
- [63] ROMEA, 2012. Romové nejsou předmětem represí organizovaných státem. Získat azyl v Kanadě bude těžší. *Romea.cz* [online]. [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/zpravy/romove-nejsou-predmetem-represi-organizovanych-statem-ziskat-azyl-v-kanade-bude-tezsi>
- [64] RYCZKOVSKA, Anna. Alkoholismus a sociální vyloučení. In: Problémy sociálního vyloučení – vybrané aspekty. *OP přeshraniční spolupráce CZ – PL 2007-2013* [online]. [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: http://www.rops-opole.pl/pobierz/projekt-pradziad/Problemy_wykluczenia_spolecznego-wybrane_aspekty_CZ.pdf
- [65] SOCIÁLNÍ SLUŽBY MĚSTA PŘEROVA, 2013. Domov pro seniory, pečovatelská služba, kluby důchodců. *Ssmp.cz* [online]. [cit. 2013-04-10]. Dostupné z: <http://www.ssmp.cz/uvodnistrana.html>
- [66] STRATEGIE BOJE PROTI SOCIÁLNÍMU VYLOUČENÍ NA OBDOBÍ 2011-2015, 2011. *Úřad vlády České republiky* [online]. [cit. 2013-03-7]. Dostupné z: www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/strategie-boje-proti-socialnimu-vylouceni
- [67] STRATEGICKÝ PLÁN EKONOMICKÉHO A ÚZEMNÍHO ROZVOJE STATUTÁRNÍHO MĚSTA PŘEROVA PRO OBDOBÍ 2007-2013. *Prerov.eu* [online]. [cit. 2013-04-11]. Dostupné z: <http://www.prerov.eu/cs/magistrat/rozvoj-mesta/koncepce-studie-strategie/>
- [68] STRATEGICKÝ PLÁN UDRŽITELNÉHO ROZVOJE VSETÍNSKA NA ROKY 2011-2015, 2011. *Mestovsetin.cz* [online]. [cit. 2013-04-09]. Dostupné z: <http://www.mestovsetin.cz/strategicky-plan-udrzitelneho-rozvoje-vsetinska-na-roky-2011-2015/ds-18853/archiv=0&p1=6738>

- [69] STŘEDNĚDOBÝ PLÁN ROZVOJE SOCIÁLNÍCH SLUŽEB VE MĚSTĚ PŘEROVĚ, 2013. Komunitní plán sociálních služeb. *Prerov.eu* [online]. [cit. 2013-04-11]. Dostupné z: <http://www.prerov.eu/cs/magistrat/socialni-oblast-a-skolstvi/komunitni-plan-socialnich-sluzeb.html>
- [70] SVAZ TĚLESNĚ POSTIŽENÝCH – MÍSTNÍ ORGANIZACE PŘEROV, 2013. Sociálně aktivizační služby. *Mostp.cz* [online]. [cit. 2013-04-11]. Dostupné z: <http://www.mostp.cz/sluzby.html>
- [71] ŠTĚCHOVÁ, Markéta, Marina LUPTÁKOVÁ a Bedřiška KOPOLDOVÁ, 2008. Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie. *Institut pro kriminologii a sociální prevenci* [online]. [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/344.pdf>
- [72] ŠVEC, Jakub, ed., 2009. Příručka pro sociální integraci. *Úřad vlády, odbor pro sociální začleňování v romských lokalitách* [online]. [cit. 2013-02-20]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/o-agenture?limitstart=10>
- [73] TOUŠEK, Ladislav, 2007. Sociální vyloučení a prostorová segregace. *Katedra antropologických a historických věd FF ZČU – CAAT* [online]. [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: http://www.antropologie.org/attachments/143_143_Ladislav_Tousek_Socialni_vyloucení_a_prostorova_segregace.pdf
- [74] VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV, 2013. Veřejný ochránce práv. *Ochrance.cz* [online]. [cit. 2013-03-14]. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/>
- [75] VESELÁ, Michaela, Kateřina POSPÍŠILOVÁ a Michal MAZEL, 2008. Sociální vyloučení: výzvy, příležitosti a řešení. *Společně k bezpečí* [online]. [cit. 2013-03-04]. Dostupné z: www.spolecnekbezpeci.cz/images/stories/dokumenty/dok_socialni_vyloucení.pdf
- [76] VLÁDA ČR, 2009-2013. Strategie Evropa 2020 a ČR. *Vlada.cz* [online]. [cit. 2013-03-14]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/evropske-zalezitosti/evropske-politiky/strategie-evropa-2020/cr/eu-2020-a-cr-78696/>

- [77] VLÁDA ČR, 2009-2013. Poradní, pracovní a jiné orgány jejichž činnost zajišťuje Úřad vlády ČR. *Vlada.cz* [online]. [cit. 2013-03-14]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/#urad>
- [78] VÝCHOVA KE ZDRAVÍ, 2009. Návykové látky. *Vychovakezdravi.cz* [online]. [cit. 2013-02-25]. Dostupné z: <http://www.vychovakezdravi.cz/clanky/zavislosti.html>
- [79] ZÁKON Č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů. *Vlada.cz* [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: vlada.cz/assets/ppov/rnm/dokumenty/vladni-dokumenty/zakon_novela_mensiny.pdf
- [80] ZÁKON Č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení). *Zakonycr.cz* [online]. [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: <http://www.zakonycr.cz/seznamy/128-2000-sb-zakon-o-obcich-%28obecni-zrizeni%29.html>
- [81] ZPRÁVA O STAVU ROMSKÉ MENŠINY V ČR ZA ROK 2011, 2012. *Vlada.cz* [online]. [cit. 2013-03-14]. Dostupné z: www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/aktuality/zprava-o-stavu-romske-mensiny-v-cr-za-rok-2011-100979/
- [82] ZPRÁVA O STAVU ROMSKÉ MENŠINY V KRAJI ZA ROK 2011, 2012, *Zlínský kraj* [online]. [cit. 2013-04-08]. Dostupné z: <http://www.kr-zlinsky.cz/search.asp>

Ostatní zdroje

- [83] ARMÁDA SPÁSY PŘEROV, 2013. Informace od pracovníků Komunitního centra. Emailová korespondence. *Sbor_prerov@armadaspasy.cz* [online]. [cit. 2013-04-12].
- [84] KRAJSKÁ SPRÁVA ČSÚ VE ZLÍNĚ, 2013. Výsledky SLDB 2011: Přerov a Vsetín. Emailová korespondence. *INFOSERVIS-ZL@czso.cz* [online]. [cit. 2013-04-05].
- [85] MAGISTRÁT MĚSTA PŘEROV, 2013. Oddělení sociálních věcí a zdravotnictví. Emailová korespondence. *boleslav.bus@prerov.eu* [online]. [cit. 2013-04-08].
- [86] OSOBNÍ ROZHOVOR s vedoucím Denního centra Elim Mgr. Oldřichem Unarem.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

aj.	A jiné
atd.	A tak dále
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
EU	Evropská unie
MPS	Ministerstvo práce a sociálních věcí
V	
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
např.	Například
SLDB	Sčítání lidu, domů a bytů

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1. Sociální vyloučení.....	12
Obr. 2. Sociálně vyloučené lokality v Přerově	48
Obr. 3. Sociálně vyloučené lokality Přerov – detail.....	48
Obr. 4. Sociálně vyloučená lokalita ve Vsetíně	53
Obr. 5. Sociálně vyloučená lokalita Poschla Vsetín - detail.....	53

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Vybrané charakteristiky obyvatel města Přerov	45
Tab. 2. Vývoj nezaměstnanosti ve správním obvodu Přerov 2005 - 2011	46
Tab. 3. Vybrané charakteristiky obyvatel města Vsetín.....	51
Tab. 4. Vývoj nezaměstnanosti v okrese Vsetín 2005 - 2011	52
Tab. 5. Přehled návštěvnosti aktivit komunitního centra Armády spásy v roce 2012	58
Tab. 6. Přehled uživatelů služeb občanského sdružení Elim v roce 2010 a 2011.....	64
Tab. 7. Komparace přístupů k řešení sociální exkluze - Senioři.....	68
Tab. 8. Komparace přístupů k řešení sociální exkluze - Bezdomovci	69
Tab. 9. Nákladový rozpočet projektu „Od znalosti k zaměstnání“	75